

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra tělesné výchovy

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Starověké olympijské hry v díle antických umělců
Ancient Olympic Games in the work of ancient artists

Bc. Petra Hillebrandová

Vedoucí práce: PhDr. PaedDr. Ladislav Kašpar, Ph.D.
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Tělesná výchova se zaměřením na vzdělávání — Základy
společenských věd se zaměřením na vzdělávání

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Starověké olympijské hry v díle antických umělců potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 21.7.2020

Tímto bych ráda poděkovala panu PhDr. PaedDr. Ladislavovi Kašparovi, Ph.D. za veškerou pomoc a rady, které mi během zpracovávání práce poskytl, a za jeho ochotu.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá starověkými olympijskými hrami, tak jak byly popsány zejména v dílech antických myslitelů a básníků. Je zmapován vznik a vývoj olympijských her, legendy o jejich založení, první zmínky i samotná oblast Olympie a Kronova pahorku. Nejsou opomenuty ani klasické ideály starověkých olympijských her, jejich průběh, disciplíny a vítězové těchto dávných her. Tato práce se opírá o prameny a odbornou literaturu.

Starověké olympijské hry jsou již do velké míry jen upomínkou dávných dob a často si neuvědomujeme jejich hluboký význam pro tehdejší, ale i tu dnešní společnost. Olympijské hry nebyly od počátku sportovním svátkem, tak jak tomu je v dnešní době, ale byly to kultovní slavnosti určené k počtě bohů. S těmito slavnostmi ožila i celá oblast Olympie a stala se místem setkávání všech Řeků. Olympie zůstávala centrem i mimo konání her právě proto, že šlo o kultovní oblast. Někdy delší, někdy kratší zmínky o olympijských hrách v dílech antických umělců ukazují, jak důležité a posvátné byly tyto slavnosti pro Řeky. Pro pochopení významu a důležitosti starověkých olympijských her je důležité si uvědomit, že přečkaly několik staletí a několik různých vlád a přes to všechno až do roku 391/2 n. l. neztratily na své důležitosti a velkoleposti. I mnoho století po jejich zrušení mají v naší době stále velký vliv, na který by se nemělo zapomínat.

KLÍČOVÁ SLOVA

Antické olympijské hry, disciplíny, ideály olympijských her, antičtí umělci, vítězové, Olympie.

ABSTRACT

This bachelor's thesis deals with the ancient Olympic Games, as they appear mainly in the works of ancient thinkers and poets. It describes the origin, development and first mentions of the Olympic Games, the legends of their foundation and the area of Olympia and the Hill of Kronos. The classical ideals of the ancient Olympic Games, their program, disciplines and the winners of these ancient games are not forgotten either. This thesis is based on sources and specialised literature.

The ancient Olympic Games are generally perceived only as a memory of old times and we often do not realize their vast importance for the ancient but also today's society. These Olympics Games have not been sport events, as they are today, but they were cult festivities intended to honour the gods. With these festivities the whole area of Olympia flourished and become a meeting place for all Greeks. Olympia remained important even in the years when the games were not held as it was an iconic area. References to the Olympics Games, brief or extensive, remained in the works of ancient artists and illustrate how important and sacred these festivities were for the Greeks. To understand the importance of the ancient Olympic Games it is important to realize that they survived several centuries and many different rulers and despite that they did not lose their importance and magnificence until 391/2 AD. Even many centuries after their abolition they still have a great influence in the present time which should not be forgotten.

KEYWORDS

Ancient Olympic Games, disciplines, ideals of Olympic Games, ancient artists, winners, Olympia.

Obsah

Úvod.....	6
1 Životy antických umělců	7
2 Metodologie	11
3 Vznik a vývoj olympijských her	14
3.1 Historický kontext	14
3.2 Olympie.....	17
3.3 Panhelénské hry.....	29
4 Ideály olympijských her	32
5 Olympijské hry.....	36
5.1 Průběh olympijských her.....	36
5.2 Disciplíny	40
5.3 Vítězové	45
Závěry	56
Seznam použitých informačních zdrojů.....	59

Úvod

Téma antických olympijských her mě zajímalo už delší dobu, protože si myslím, že je do velké míry nedoceněné a chtěla jsem se o něm dozvědět více. Právě starověké olympijské hry do velké míry určily směřování našich novodobých olympijských her, které jsou pro nás běžné. Zároveň odrážely kulturu a mentalitu starověkých Řeků. Ačkoliv bylo o tomto tématu hodně vybadáno, odhaleno a sepsáno, zdá se mi, že se nikdy nestalo v širší společnosti tématem, u kterého bychom si uvědomovali jeho velký význam. Proto bych byla ráda, kdyby mé zmapování olympijských her, tak jak je ve svých dílech popsali antičtí umělci, alespoň trochu poukázalo na velký přínos her a slavností konaných v Olympii, a to jak pro nás v dnešní době, tak i pro antické současníky, jejichž životy olympijské slavnosti bezpochyby ovlivňovaly.

Návrh zmapovat starověké olympijské hry právě s pomocí děl antických umělců mě nadchnul, protože toto téma spojuje všechny tři obory, které v současné době studuji. Tedy tělesnou výchovu, základy společenských věd a dějepis. Domnívám se, že i z toho důvodu mě téma velice oslovilo a snad má práce napomůže k větší atraktivitě tématu olympijských her.

1 Životy antických umělců

V této kapitole bych ráda krátce uvedla informace o antických autorech, o jejichž díla se ve své práci opírám. A to proto, aby si čtenář informace z jednotlivých děl mohl zasadit do širšího kontextu a do období, ve kterém vznikala. Z toho důvodu je tato kapitola umístěna ještě před metodologií, aby čtenář byl s životy antických umělců seznámen před provedením kritiky pramenů a mohl tak snáze porozumět důvodům odlišných tvrzení.

Nejstarším z antických umělců, jehož dílo v práci využívám je Homér, o kterého se opírali ve svých pracích i samotní antičtí autoři. Homér žil pravděpodobně někdy v 9. - 8. století př. n. l. Jeho dva dochované eposy Ilias a Odysseia ovlivnily celý svět a dodnes jsou často jmenovanými díly. Právě těmto dílům vděčíme za nastínění událostí, které se v Řecku odehrávaly během tzv. doby temna. Přestože je Homérův přínos nezpochybnitelný, musíme mít na paměti i fakt, že vlastně nevíme, kdo Homér byl, zda vůbec někdo tohoto jména existoval a zda skutečně žil v té době, o které jeho díla vypráví, nebo zda pocházel z mnohem mladších dob a jen zpracoval dlouhodobě předávanou ústní tradici.¹

Hippiás pocházel z Elidy a žil na konci 5. století př. n. l. Byl významným sofistou, ale jeho největší přínos spočíval v sepsání Hippiovy kroniky, kterou vytvořil na přání Elejců. Popsal v ní historii her v Olympii, vypočetl rok jejich prvního konání, a tak udal počátky řecké chronologie. Z jeho díla se však dochovaly jen malé části.²

Simónidés byl řecký básník a žil v letech 556 – 468 př. n. l. Většinu života putoval po Řecku a ze svých cest psal básně. Skládal nejen oslavné zpěvy vítězům, ale i žalozpěvy. Jeho nejznámějším dílem je oslavná báseň padlých bojovníků u Thermopyl. Pod jeho jménem bylo napsáno mnoho básní, ale u mnoha z nich si badatelé nejsou jisti jejich pravostí.³

Pindaros se bezpochyby řadí mezi největší řecké básníky. Žil v letech 522/18 – 438 př. n. l.⁴ Pocházel ze zámožné rodiny.⁵ Proslavil se hlavně svými zpěvy na vítěze

¹ Slovník antické kultury 1974, s. 263 – 264

² Tamtéž s. 259

³ Tamtéž s. 562

⁴ Tamtéž s. 475

⁵ Stiebitz 1945, s. 26

v olympijských hrách, ale oslavoval i vítěze v dalších panhelénských hrách.⁶ Jeho básnické umění mu přineslo po právu velkou slávu a váženost. K jeho ještě většímu proslavení prý dle pověsti přispěla i Pýthie, která delfskému lidu nařídila, aby Pindarovi přidělili všeho stejně jako bohu Apollónovi. I s Pindarovou smrtí se váže jistá pověst. K tehdy už velice starému básníkovi měla ve snu přistoupit Persefona a stěžovat si, že je jediná z bohů, kterou Pindaros neoslavoval ve svých zpěvech. Pindaros ji tedy slíbil, že oslavnou báseň o ní napíše hned, jak se s ní setká. Vyprávění tvrdí, že slavný básník do deseti dnů od tohoto snu zemřel, a tak se setkal s Persefonou.⁷

Bakchylides byl řecký básník, Pindarův současník a zároveň jeho velký protivník. Bakchylides žil asi v letech 505 – 450 př. n. l. Se svým strýcem Simonidem hodně cestoval po Řecku. Stejně tak jako Pindaros psal oslavné zpěvy pro vítěze her.⁸ Sám se dobře znal s vládcem Syrakús Hierónem. A tak o Hierónově vítězství v Olympii máme zprávy jak od Pindara, tak od Bakchylidese. Dnešní Pindarova sláva je jistě větší než Bakchylidese, ale za jejich doby byl i Bakchylides velice vážený a ceněný umělec pohybující se v nejvyšších kruzích.⁹

Hérodotos je řecký historik, který se narodil mezi lety 490 – 480 př. n. l. a zemřel někdy mezi lety 425 – 420 př. n. l. Do evropské tradice se zapsal díky svému dílu a dodnes je považován za otce evropského dějepisectví, což je jeho největším přínosem naší době. Svým dílem chtěl docílit toho, aby se na velké události a skutky Řeků nezapomnělo. Jeho dílo popisuje hlavně období řecko-perských válek.

Xenofón žil asi v letech 430 – 353 př. n. l. Pocházel z athénské bohaté rodiny a byl i Sokratovým žákem. Tak jako další Sokratovi žáci napsal několik spisů, ve kterých pomocí dialogu představuje svého učitele. Psal i drobné spisy a také díla historická. Sám byl vojákem, který se účastnil tažení perského prince Kýra mladšího. Ve sporu svých rodných Athén se Spartou se postavil na stranu Spartanů a byl za to z Athén vykázán. Opustil tedy svou rodnou obec a usadil se u Skillúntu nedaleko Olympie, kde dostal od Spartanů hospodářství.

⁶ Slovník antické kultury 1974, s. 475

⁷ Pausaniás 1974, s. 223

⁸ Slovník antické kultury 1974, s. 94

⁹ Stiebitz 1945, s. 25-26

Vitruvius, celým jménem Marcus Vitruvius Pollio, byl římský architekt a inženýr, který žil na konci 1. století př. n. l.¹⁰ Vitruvius se narodil do bohaté rodiny. Jeho otec byl pravděpodobně sám architekt a svému synovi zajistil dobré vzdělání, ale od počátku ho směřoval ke dráze architekta. Jeho dílo Deset knih o architektuře se stalo velice významným, protože to je jediná dochovaná práce o antickém stavitelství. Právě díky velice podrobným informacím o rozměrech staveb byla od renesance velice čtená, a dokonce je považována za základní učebnici antické architektury.¹¹

Strabón se narodil asi v roce 64/63 př. n. l. a zemřel po roce 21 n. l. Byl řeckým historikem a zeměpiscem. Po dokončení studia se vydal na nejrůznější cesty, které mu posloužily k sepsání jeho rozsáhlého a známého díla Geografika, ve kterém na základě vlastních zkušeností, literatury a vyprávění pamětníků popisuje různé kraje. Za autoritu, o kterou se i ve svém vyprávění často opírá, považoval Homéra a jeho eposy.¹²

Plútarchos se narodil těsně před rokem 50 n. l. a zemřel krátce po roce 120 n. l. Byl řecký spisovatel, historik a filosof. V mládí velmi cestoval a studoval například v Athénách, Alexandrii, Korintu a několikrát navštívil Řím. Po Plútarchovi se dochovalo mnoho spisů, ale nejznámějšími se staly jeho srovnávací životopisy. V tomto díle staví proti sobě vždy skutky jednoho z Řeků a jednoho z Římanů, ale ne pro to, aby jednoho vyzdvihl a druhého pokořil, ale aby ukázal velikost a podobnost obou národů.¹³ Jeho snažení bylo úspěšné a stal se velice oblíbeným jak v Římě, tak v Řecku. Stal se dokonce římským občanem a byl mu samotným císařem udělen titul konsulara. Athéňané mu udělili čestné občanství. Největší poctou bylo, když ho na konci prvního století přijali do Delfského kněžského kolegia. Kolem roku 117 n. l. už v tomto kolegiu vystupoval jako jeden ze dvou nejvyšších kněží a měl na starosti vybudování sochy pro císaře Hadriana. Jeho úkol se mu zdařil natolik, že sám Hadrianus Plútarchovi udělil titul prokurátora provincie Achaie a delfští obyvatelé spolu s chairónejskými mu dali postavit pomník.¹⁴

Pausaniás byl řecký cestovatel a zeměpisec, který žil ve 2. století n. l. Napsal deset knih, ve kterých popisuje Řecko. Zaměřuje se na popisy chrámů, uměleckých zajímavostí,

¹⁰ Slovník antické kultury 1974, s. 660

¹¹ Vitruvius 1979, s. 7

¹² Slovník antické kultury 1974, s. 584

¹³ Tamtéž s. 483

¹⁴ Plútarchos 1967, s. 8-9

historických kontextů a mythologických příběhů. Právě jeho dílo nám zřejmě poskytuje nejucelenější popis Olympie a olympijských her.¹⁵

¹⁵ Slovník antické kultury 1974, s. 456

2 Metodologie

Za cíl své bakalářské práce jsem si zvolila zmapování starověkých olympijských her v díle antických umělců. Jde tedy spíše o ukázkou toho, jak moc právě starověké olympijské hry ovlivňovaly tehdejší život v Řecku a nejde jen o pouhou faktografii. A to i z toho důvodu, že jen málo čím z té doby si můžeme být zcela jistí. Je nepochybné, že starověké olympijské hry ovlivňovaly každodenní život v antickém Řecku, přečkaly mnohá staletí a jejich tradice a ideály k nám promlouvají dodnes, přestože na to často zapomínáme.

Ve své bakalářské práci tedy ukazují jak samotný vznik her, tak i tradiční ideály s nimi spojené. U některých ideálů si může čtenář uvědomit jejich fungování až do dnešní doby ačkoliv s jistými modifikacemi. Na ostatní ideály se již zapomělo a jejich „znovuobjevení“ by čtenáři mělo ukázat širší rozměr a význam olympijských her. Vítězové jsou jistě nedílnou součástí her, a i proto jim ve své práci věnuji pozornost. Tak jako jsou vítězové olympiád oslavováni dnes, byli oslavováni i vítězové antičtí. Často právě s takovým vítězstvím začaly vznikat neuvěřitelné příběhy líčící vítěze olympijských her jako velké hrdiny. Vybrala jsem některé z nich, jejichž skutky a příběhy o nich se mi zdály nejzajímavější. Čtenář tak může nalézt analogii s dnešními novodobými olympijskými hrami a oslavováním jejich vítězů, pochopitelně s drobnými změnami.

Bylo by velice poučné a pro mou práci i velice atraktivní, kdybych samotnou Olympii navštívila a porovнала výpovědi antických umělců s tím, co jsem ve skutečnosti viděla já o mnoho staletí po nich. Bohužel s ohledem na finance a protikoronavirová opatření nebylo možné tento nápad uskutečnit, a proto se má bakalářská práce opírá jen o prameny a odbornou literaturu.

Mile mě překvapilo, že nalézt sekundární literaturu zabývající se olympijskými hrami nebylo příliš náročné. Problematice Olympie a olympijských her z pohledu historického a archeologického se věnuje více autorů, než jsem čekala a mnoho z nich pochází z České republiky (např. Olivová, Zamarovský...) a proto jsem neměla problém s nalezením českých verzí sekundární literatury. Starověkým olympijským hrám, jejich vítězům a pověstem o nich se věnuje další český autor, Václav Sábl. Ale i při četbě sekundární literatury je potřeba zamýšlet se nad textem, protože někteří autoři nedávají prostor pro více výkladů/možností a předkládají ve svých dílech tu „jedinou správnou“.

Poněkud náročnější bylo hledání pramenů. První jednoznačnou volbou byl Pindaros a jeho Olympijské zpěvy. Pausániova Cesta po Řecku mi byla doporučena jako další dílo zabývající se Olympií a hrami a musím uznat, že z uvedených autorů právě Pausaniás, dle mého názoru, podává nejdetailnější a nejpřesnější popis Olympie a slavností, které se zde konaly, a proto se o jeho dílo ve své práci nejvíce opírám. Pausaniás i další spisovatelé, jako Xenofón nebo Herodotos, Olympii a olympijské hry ve svém díle popisují v rámci širších historických nebo geografických událostí, které se v Řecku odehrály. Ovšem všichni svá díla psali ve starořečtině a mnohdy se jejich díla nedochovala nebo se dochovaly pouze fragmenty. Z toho důvodu bylo vybírání pramenů náročnější. Mnohé prameny totiž nebyly přeloženy do českého jazyka. Zvolila jsem tedy ty, které český překlad měly, a pak ještě anglický překlad Strabóna. Je potřeba zdůraznit, že ale již překlad díla samotné, dílo jistým způsobem mění a pokud ho překládá někdo, kdo autorovi a překládané problematice zcela nerozumí, může dojít k naprosté změně významu. Můžeme pozorovat i velké či menší změny mezi jednotlivými překlady téhož díla, a proto již překlad není nikdy zcela autentický. Například Hippiovu kroniku, která je pro olympijské hry i celou naši evropskou chronologii velice podstatná, se mi nepodařilo dohledat. Opřela jsem se tedy o výklad tohoto pramene skrze sekundární literaturu.

Současně je velice zajímavé, ale i matoucí to, jak se na některých věcech neshodují nejen antičtí umělci s dnešními autory, ale i samotní antičtí autoři navzájem. Pokud jde o ústní tradici a pověsti, například o založení olympijských her atd., je potřeba tyto pověsti brát skutečně jako pověsti. Jde o mytologii, u které nejsem schopna určit, zda je či není pravdivá. Samotní antičtí autoři mnohdy opakují, že právě pověsti, které se předávají ústně již po několik generací, nelze vyprávět zcela přesně, protože každý tu samou pověst vypráví trochu jinak, a proto nelze říci, která verze je správná a pravdivá. A zda je vůbec její předlohou skutečnost, nebo pouhá smyšlenka.

Co se týče odlišných popisů jistých událostí, rituálů nebo třeba i pořadí disciplín, nepředpokládám, že by autoři úmyslně uváděli neshodné informace. Přijde mi pravděpodobnější, že je to tím, že olympijské hry trvaly mnoho století a každý z autorů psal v jiné době. Tak jako všechno, i olympijské hry se vyvíjely, a proto je možné, že každý z autorů popisoval olympijské hry jinak právě proto, že opravdu jinak probíhaly.

Nepřesnosti u některých vyprávění o skutečných vítězích mohou být ovlivněny jiným, pozměněným výkladem jedné a té samé události.

Pravděpodobně nejvíce mě oslovil Pausaniás. Velice oceňuji jeho podrobnost při popisu Olympie a zároveň jeho „nefalšovanost“. Pausaniás totiž zpravidla v textu vždy uvede, odkud informaci získal. Používá pro to spojení „říkají, že...“ je tedy jasné, že jde o vyprávění někoho jiného a rozhodně netvrdí, že je daná informace ověřená a pravdivá. Velice často klade k jedné verzi i verzi odlišnou: „druzí říkají...“ a nad těmito výpověďmi a příběhy přemýšlí a snaží se dohledat důkazy, které by taková tvrzení podpořily. Pokud naopak naleznе důkaz, který tvrzení a příběhy spíše vyvrací, neváhá to zmínit. Pokud něco skutečně viděl nebo zažil, zdůrazní, že se jedná o jeho zkušenost. Případně potvrdí vyprávění někoho jiného tvrzením, že onu věc „sám spatřil“.

Pindarovi Olympijské zpěvy jsou oslavné básně vítězům. O vítězích se pochopitelně dozvíme jen to nejlepší. Zdá se mi, že velice často spíše jen sporadicky, a to zřejmě proto, že bozi v životech starověkých Řeků hráli velkou roli. Z toho důvodu je velká část z každé oslavné básně věnována právě vyprávění o některém z bohů nebo heroích. U Strabóna mě velice překvapilo, jak velký důraz klade při interpretaci dávných dob na Homéra a jeho eposy a jak striktně považuje za pravdivé jen to, co je v souladu s Homérovými eposy nebo alespoň to, co Homér zcela nevylučuje.

K nejzajímavějším rozporům, které nastaly mezi jednotlivými autory, a domnívám se, že právě proto nelze s naprostou jistotou tvrdit, které z tvrzení je správné, patří problematika Milónova posledního závodu. Autoři se neshodují, zda byl poražen, či byla vyhlášena remíza. Také je velice nepřehledná situace okolo antického pětiboje. Například není jasné, jakým způsobem se určoval vítěz. Zda byly jednotlivé výkony bodově hodnoceny, nebo jestli vyhrál ten, který zvítězil v nejvíce disciplínách. Dokonce jsem našla i variantu tvrdící, že k zápasu přistupovali jen dva nejlepší z předchozích čtyř disciplín a zápas rozhodl o definitivním vítězi. S problematikou pětiboje také souvisí neschopnost autorů shodnout se na počtu pokusů při hodech a skoku do dálky. Největší zmatek pro mě ale nastal při problematice obětních rituálů konaných během her. První a poslední den uvádějí většinou všichni autoři. Rozdíl nastal ve třetím dnu konání her, který někteří autoři uvádějí jako den obřadních rituálů a jiní ne.

3 Vznik a vývoj olympijských her

3.1 Historický kontext

Olympijské hry, které se dle ustálených informací konaly od roku 776 př. n. l. až do jejich zrušení v roce 391/2 n. l., jsou nedílnou součástí historie antického Řecka a jeho odkazem. Pro pochopení fungování tehdejšího Řecka, ve kterém olympijské hry vznikly a probíhaly, je potřeba nastínit historický kontext tehdejší doby. Zároveň má toto nastínění čtenáři pomoci pochopit, co vše olympijské hry přestály a proč jsou tak něčím významnějším a posvátnějším. Ovšem důsledně obsáhnout historii Řecka v době konání her je velice náročný úkol a ani to není náplní této práce. Proto jde jen o pouhý nástin historického kontextu v Řecku v této době, a proto tato kapitola nemůže být považována za vyčerpávající historický obraz Řecka.

Řecko bylo rozděleno do městských států, které se nazývaly polis. Toto přirozené rozdělení bylo způsobeno hornatým terénem Řecka a jeho rozlehlostí, kde by jedna centrální vláda jen stěží udržela své postavení. Jednotlivé polis měly svou vlastní samosprávu, a tak můžeme v Řecku v průběhu let nalézat mnoho různých zřízení. Co ale bylo pro Řecko té doby jednotné, bylo polyteistické náboženství uctívající olympské bohy. Zároveň mezi sebou jednotlivé polis komunikovaly a udržovaly obchodní vztahy. S rozmachem polis došlo i na kolonizaci dalších území a zakládání nových městských států ve Středomoří, které trvalo až do 6. století př. n. l. Nejvýznamnějšími polis se staly Atény a Sparta, a tak i do značné části největšími rivaly, ale i silnými spojenci. Řecko bylo zároveň centrem kultury a umění, které nás ovlivňuje až do dnes. Jednotlivé polis mezi sebou měly pochopitelně i neshody a docházelo i k válečným konfliktům. Ovšem když bylo Řecko ohroženo vnějšími nepřáteli, byly schopny spolupracovat v boji za svou nezávislost. Při takových situacích docházelo k vytváření spolků, ve kterých se sdružovaly jednotlivé městské státy (Athénský námořní spolek, Achájský spolek, ...). Nejznámějším příkladem spojení Řeků jsou řecko-perské války, které probíhaly v letech 499 př. n. l. – 446 př. n. l. Řekové tehdy válku s Peršany vyhráli a uhájili tak svou nezávislost. Ale jak už bylo zmíněno, nelze řecké polis vnímat jako harmonický celek bez vzájemných konfliktů a mocenských ambicí, které válčily pouze s vnějšími nepřáteli, a ne mezi sebou. Konflikt

v samotném Řecku nazývaný Peloponéská válka probíhal v letech 431 př. n. l. – 404 př. n. l., kdy se původně lokální konflikt rozšířil. Zjednodušeně lze říci, že proti sobě stanuli dva asi největší rivalové té doby, tedy Sparta a Atény. K oběma polis se přidávaly další městské státy, a začaly se tak vytvářet další spolky řeckých polis, které spolu válčily. Z tohoto zápolení vzešla vítězně Sparta. Následující období lze shrnout jako boj o hegemonii v Řecku a proti ní. Zjednodušeně jde o situaci, kdy vítězná mocnost začala upevňovat své postavení a svou moc rozšiřovala do dalších polis, a tak se stávala hegemonem. Řecké polis, které byly zvyklé na svou nezávislost, takovou situaci odmítaly. Následně se spojily v boji proti hegemonovi a z pravidla dosáhly svého cíle. Ovšem z tohoto úspěchu záhy vyvstal další nový hegemon a situace se opakovala.¹⁶

Důležitá změna pro fungování Řecku nastala ve 4. století př. n. l., kdy do dění v řeckém prostoru začala zasahovat do té doby pouze okrajová mocnost a to Makedonie. Ta zakročila v Řecku do probíhající války s Foly na straně Théb jakožto obránkyně svatyně v Delfách. Makedonskému vládci Filipovi II. se podařilo zvítězit a získat členství ve svaté radě Delf. Filip II., který značně rozšířil své území, začal operovat i v Řecku a snažil se ho získat. Jeho snahy byly úspěšné a po bitvě u Chaironeie v roce 338 př. n. l. byla jeho nadvláda nad Řeckem definitivní. Sice bylo vytvořeno poradní shromáždění zástupců členských polis, ale to fungovalo jen jako fasáda Filipovy vlády. Filip II. chtěl své území rozšířit dál na východ a jako záminku pro tažení do Persie, a pravděpodobně i pro získání náklonosti Řeků, využil zničení řeckých svatyní perským vládcem Xerxem během řecko-perských válek. Toto tažení mu ale překazila jeho smrt.¹⁷

Na Filipovo místo nastoupil jeho syn Alexandr Veliký, který si ovšem toto postavení musel obhájit před dalšími uchazeči o trůn. Řecké polis se po Filipově smrti pokusily vymanit z makedonské nadvlády, ale Alexandr Veliký tento pokus zmařil a Řecko zůstalo v jeho područí. Alexandr pak, jak známo, uskutečnil výpravu plánovanou jeho otcem a pokračoval dál v dobývání území až k Indii. A tak vytvořil jednu z největších říší. Pro Řecko je důležité, že se Alexandr snažil propojovat helénskou a východní kulturu a díky tomu mnoho Řeků odešlo osidlovat města budována Alexandrem na východě. Po Alexandrově smrti v roce 323 př. n. l. už tak ohromná říše nebyla udržitelná, hlavně

¹⁶ Lehmann, Schmidt-Glitzner 2012, s. 94, 97-114, 117, 145-155

¹⁷Tamtéž, s. 159-163

z důvodu nejasného nástupnictví, a tak nastává období, kterému říkáme válka diadochů. Diadochové byli Alexandrovi společníci a generálové, kterým byla původně svěřena pouze dočasná správa částí Alexandrovy říše, ovšem jejich ambice byly vyšší. Po mnohaletých bojích a zjištění, že uchvácení celé říše není možné, vzniklo několik nástupnických říší diadochů. Řecký svět pravděpodobně nejvíce ovlivňovala Antigonovská říše rozkládající se v Makedonii a říše Ptolemaiovská, která ležela v Egyptě. A to z toho důvodu, že Ptolemaiovská říše zasahovala do dění v Řecku citlivým, Řekům sympatickým, způsobem a podporovala řecké polis ve snahách o vymanění se ze sféry vlivu Antigonovské říše, která si vládu nad nimi uzurpovala.¹⁸

Ve srovnání s takovými velkými říšemi, které tehdejší řecký svět obklopovaly, začaly tradiční řecké polis ztrácet na významu. Proto se transformovaly a v Řecku začaly vznikat spolkové státy federativního charakteru, které se neustále snažily dostat z cizí nadvlády. Tyto snahy některé spolkové státy dovedly až ke spojenectví s Římany. Ty z počátku zaměstnávaly bližší problémy, ale i díky přičinění makedonského krále Filipa V., který slíbil podporu Hannibalovi při jeho tažení Itálií, obrátil Řím svou pozornost na východ. Filip V. byl v roce 197 př. n. l. Římany poražen, stal se vazalem Říma a jeho panství bylo omezeno pouze na oblast Makedonie. Přestože bylo Řecko po Filipově porážce při istmických hrách prohlášeno za svobodné, patřilo do římské sféry vlivu. Římská vláda v Řecku byla z počátku vykonávána nepřímou, ale postupně se začala projevovat čím dál razantněji a Řecko se stalo na dlouhá staletí přímou součástí ohromné Římské říše, která si podmanila i Makedonii. Na druhé straně právě díky Římanům, kteří do značné míry přejali řecké umění, umělecká díla odvezli do Říma a vytvářeli kopie řeckých originálů, dnes řecká díla známe, protože většina uměleckých děl antického Řecka se dochovala právě v podobě římských kopií.¹⁹

Dalším významným hybatelem tehdejšího světa bylo rozšiřování křesťanství v Římské říši v 1. století n. l. Z počátku byli křesťané v polyteistickém světě pronásledováni. Ovšem postupně křesťanství získalo na svou stranu ty nejmocnější spojence, a to samotné římské císaře. První zlom nastal po tom, co císař Konstantin sám přijal křesťanství a vydal v roce 313 n. l. Edikt milánský, který křesťanství řadil mezi

¹⁸ Lehmann, Schmidt-Glitzner 2012, s. 163-164, 174-184

¹⁹ Tamtéž, s. 180-188, 229-232, 238

povolená náboženství. Vítězství křesťanství nad polyteismem znamenalo pro olympijské hry zásadní změnu. Klíčovým zlomem v dějinách Římské říše se stala vláda císaře Theodosia I. v roce 391/2 n. l. vydal nařízení zakazující pohanský kult, a tedy i konání slavností jakými byly i olympijské hry, a tak se křesťanství stalo oficiálním státním náboženstvím. Po císařově smrti v roce 395 n. l. byla Římská říše rozdělena mezi jeho syny na Východořímskou říši a Západořímskou říši, a tak došlo k oficiálnímu zániku obrovské Římské říše.²⁰

3.2 Olympie

Olympie, ve které se olympijské hry tradičně konaly, leží v údolí řeky Alfeios. Podle pověsti se bájný Alfeios při lovu zamiloval do Arethúsy, která se ale nechtěla provdat a odešla na ostrov Ortygia, kde se z lidské bytosti proměnila v pramen, a Alfeios se z lásky k ní proměnil v řeku.²¹ Tato oblast leží v Řecku na Pelopově ostrově neboli Peloponésském poloostrově a byla pojmenována po bájném hrdinovi Pelopovi.

Pelops byl synem Tantala, ovšem Poseidon si Pelopa oblíbil natolik, že ho jako dítě unesl. A tak Pelops vyrůstal s bohy na Olympu. Jeho otec si ale po čase bohy rozhněval, a proto se musel Pelops, jeho syn, vrátit mezi smrtelníky. Když Pelops dospěl, rozhodl se získat Oinomaovu dceru Hippodamii za svou manželku. Ovšem Oinomaos, král, který vládl v Píse, všech třináct dosavadních nápadníků své dcery zabil.²² Báł se totiž věštby, která říkala, že ho usmrtí vlastní zeť. Proto každý nápadník musel absolvovat závod s bojovým vozem. Oinomaos ovšem pokaždé zvítězil. Nápadníka, který jel na voze i s Hippodamií, dojel a probodl oštěpem.²³ Z toho důvodu se Pelops před cestou uchýlil k moři a promluvil k Poseidonovi, kterého žádal, aby ho ochránil před usmrcením a pomohl mu, se co nejrychleji dostat ke své vytoužené manželce. Pelops, který nechtěl celý život jen přežívat a zemřít ve stáří bez slávy, byl rozhodnut svou cestu podniknout, i kdyby Poseidon jeho prosbu nevyslyšel. Pelops měl ovšem Poseidonovu přízeň, a proto mu Poseidon vyhověl. Seslal mu vůz tažený okřídlenými bělouši a obdaroval ho krásou.

²⁰ Lehmann, Schmidt-Glitzner 2012, s. 287-289, 292-302, 304

²¹ Pausaniás 1973, s. 374

²² Pindaros 1968, s. 9- 14

²³ Sábl 1980, s. 23-24

Když se pak Pelops utkal s králem, podařilo se mu zvítězit.²⁴ Pelopovi ovšem při jeho vítězství nepomáhal jen pán vod Poseidon. Sama Hippodamiea si Pelopa oblíbila natolik, že se rozhodla mu pomoci závod vyhrát. Oba se tedy dohodli s královým sluhou Myrtillem, který se staral o královy závodní koně, a za jeho pomoc mu přislíbili bohatou odměnu. Myrtilos králi před jeho závodem s Pelopem vyměnil na voze hřeb za hřeb z vosku. Během závodu se pak voskový hřeb na přímém slunci roztavil a králův vůz se převrátil. Král byl ošklivě raněn, Pelops k němu přistoupil a jeho umírání urychlil.²⁵ Tak se stal králem Písy a získal za manželku Hippodamii, se kterou měl po čase šest synů.²⁶ Myrtilos, který Pelopovi pomohl zvítězit, se však své odměny domáhal čím dál tím víc a nebyl ochoten na ni počkat. Proto ho Pelops jednoho dne shodil z útesu. Ale Myrtilos, který se vydával za potomka Herma, ještě stihl Pelopa a celý jeho rod proklít. Přestože Pelops jeho božskému původu příliš nevěřil, nechtěl si bohy rozhněvat. Začal obětovat bohu Hermovi a zároveň u Kronova pahorku²⁷, který získal s Hippodamií jako věno²⁸, uspořádal ty nejkrásnější slavnosti a hry na počest Dia.²⁹ Po smrti byl pak pohřben u Písy. U jejich hrobu stál oltář, ke kterému chodilo mnoho lidí obětovat a připomenout si bájněho hrdinu a vládce.³⁰ Na bájně vládce se v Olympii nezapomnělo. Pelopovi byl zde zasvěcen vlastní okrsek nedaleko Diovy svatyně. Podle jedné z verzí měl tento okrsek Pelopovi zasvětit Héraklés, syn Alkménin, který byl praprapravnukem Pelopa. V Olympii stojí také starý dřevěný sloup. Tento sloup jako jediný přežil požár v Oinomáově paláci. Jeho vztyčením byl připomenut i tento král.³¹

Olympie byla velice zajímavým a atraktivním územím, a to ne kvůli posvátné Diově svatyni ležící u Kronova pahorku, jak by se dnes mohlo zdát, ale protože ležela ve velmi úrodné oblasti. Původní Diova svatyně měla totiž pouze lokální význam. V oblasti Olympie se nacházely mnohem starší oltáře dalších bohů, hlavně patronů přírody a úrody, jako byla Gaia, Démétéra, Artemis nebo Afrodíta. Oblast Olympie díky tamní řece nikdy netrpěla nedostatkem vody, a tak i její vegetace byla hojná. Zdá se, že i proto

²⁴ Pindaros 1968, s. 13- 14

²⁵ Sábl 1980, s. 25, 27

²⁶ Pindaros 1968, s. 14

²⁷ Sábl 1980, s. 28

²⁸ Pindaros 1968, s. 78

²⁹ Sábl 1980, s. 28

³⁰ Pindaros 1968, s. 15

³¹ Pausaniás 1973, s. 388, 406

tamní oltáře byly zasvěceny právě božstvům plodnosti, hojnosti a vegetace.³² Pylský král Nestor v Homérově Iliadě vypráví o velké hojnosti tamních stád dobytka. Už zde lze spatřovat jistou nevraživost mezi Arkád'any a Elejci. Nestor totiž vypráví příběh o tom, jak Elejci úmyslně hojná stáda z Olympie vyháněli a snažili se je získat pro sebe. Dávný hrdina Nestor pak táhl do Elidy a stáda svého otce přivedl zpět.³³ S oblastí Olympie se pojí i mýtus o Augiášových chlévech, který může být dle mého názoru inspirován právě vyprávěním Homérova Nestora o velké hojnosti v Olympii. Augiáš byl člen vládnoucího rodu v Elidě a tím i v Olympii. Jemu se právě v oblasti Olympie měla rozmnožit býčí a kozí stáda. Jejich množství prý bylo tak velké, že většina půdy sloužila jako pastviny, ale vyčistit taková rozlehlá prostranství bylo téměř nemožné. Tohoto úkolu se měl ujmout bájný hrdina Héraklés.³⁴

Olympie byla od počátku díky své úrodnosti velice atraktivním územím a okolní polis byly ochotny o ni vést i ozbrojené konflikty. Nejčastější spory o toto území vedli Elejci a obyvatelé Arkádie. Území Olympie několikrát přešlo do správy jednoho nebo druhého městského státu. Arkádie měla Olympii, jak se zdá, spravovat jako první. Na druhé straně Elejci oblast spravovali po delší dobu,³⁵ ovšem správu nad oblastí v roce 365 př. n. l. ztratili. Arkád'ané Olympii dobyli a oblast Kronova pahorku opevnili, protože tušili, že se se ztrátou Olympie Elejci nesmíří. Olympijské hry v roce 364 př. n. l. tak dokonce pořádali Arkád'ané, ale Elejci tyto hry odmítnuli uznat. Je zarážející, že Elejci byli kvůli získání správy nad Olympií ochotni porušit i posvátný mír a na Arkád'any a posvátný okrsek v Olympii zaútočili během konání slavností. Při tomto střetu se dokonce bojovalo na střechách budov ležících u Kronova pahorku. Nakonec se projevila početní přesila Elejců a donutili Arkád'any, aby se z oblasti stáhli. Tak přešla správa nad Olympií opět do rukou Elejců.³⁶

Elejci nechali kolem roku 400 př. n. l. sepsat kroniku Diovy svatyně ležící v Olympii. Touto prací byl pověřen sofista a učenec Hippiás. Vytvořil tak důležité dílo jak pro současnou, tak tehdejší společnost. Jeho dílo nebylo historicky přesné a jednalo se

³² Sinn 2003, s. 10-11, 14-17

³³ Homér 2010, s. 276

³⁴ Pausaniás 1973, s. 362-364

³⁵ Sinn 2003, s. 10-11

³⁶ Xenofón 268, 271-272

spíše o snahu legitimizovat elejskou správu nad územím a oslavit ji. Hippiás ve svém díle mohl díky nedostatku písemných pramenů z dřívějších dob svá nepodložená tvrzení upravovat, a tak vytvářet obraz vzkvétající Olympie jakožto díla Elejců. Reorganizaci sportovních soutěží v Olympii připisoval dávnému králi Ífitovi, který spolu se spartským Lýkurgem uzavřel smlouvu, a tím přispěl k všeřecké vážnosti soutěží. Tito dva mužové v Hippiově kronice také vystupují jako zakladatelé myšlenky o posvátnosti Olympie a vyhlášení „svatého míru“ během konání kultovních slavností.³⁷ Řecko mělo být v Ífitově době sužováno morem a boji mezi jednotlivými polis. Ífitos si přál Řecko těchto pohrom zbavit, a proto se vydal do Delf, kde mu tamní věštkyně Pýthie řekla, ať znovuzřídí závodění v Olympii, které od dob bájných zakladatelů (viz níže) upadlo a bylo přerušeno. Ífitos tak učinil. Vyhlásil příměří a zřídil olympijské slavnosti.³⁸ Známary spartský zákonodárce Lýkurgos je ale opředen mnoha tajemstvími. Antičtí spisovatelé a historici se neshodnou ani na jeho povaze. Někteří tvrdí, že to byl velký válečník a jiní, že to byl člověk zasazující se o mír. Plutarchos vypráví, že Lýkurgovo setkání s Ífitem bylo spíše náhodné. Lýkurgos se účastnil jako host her, které Ífitos pořádal. Ífitových nařízeních ale sám příliš nedbal. Když jednou seděl v hledišti, uslyšel hlas, který mu vyčítal, že své spoluobčany nenabádá k účasti na olympijských hrách a dodržování jejich pravidel. Když se otočil, aby spatřil toho, kdo k němu promluvil, nikdo tam nebyl. Lýkurgos to považoval za boží znamení. S Ífitem začal spolupracovat a slavnosti tak společně učinili mnohem proslulejší a trvalejší.³⁹ Je ale velice pravděpodobné, že Lýkurgos a Ífitos jsou skutečně jen bájnými původci tohoto míru. Myšlenkou svatého míru se budu více zabývat v následující kapitole.

Hippiás také vypočetl rok konání prvních her, jejichž uspořádání připisoval Ífitovi. Podle Hippiia se první olympijské slavnosti konaly v roce 776 př. n. l., který se dodnes v evropské chronologii užívá. Je ovšem velice pravděpodobné, že nevycházel z onoho roku údajných prvních olympijských slavností, ale z roku 476 př. n. l., kdy se odehrávaly jedny z nejslavnějších slavností v Olympii po vítězství Řeků v klíčové bitvě řecko-perských válek, která předznamenávala mírová jednání, a k tomuto datu připočetl 75 olympiád,

³⁷ Sinn 2003, s. 12-13, 41-42

³⁸ Pausaniás 1973, s. 369, 377

³⁹ Plutarchos 1967, s. 94

ve kterých se tehdy udával čas. Toto tvrzení podle Sinna podporuje i fakt, že Hippiás ve své kronice právě rok 476 př. n. l. nijak nezdůrazňuje, ale z jiných dochovaných záznamů je patrné, že právě tento rok byl významným předělem nejen v dějinách olympijských slavností a Olympie, ale i celého Řecka. Přesto dodnes považujeme rok 776 př. n. l., za rok, kdy se konaly první olympijské hry. Už někteří Hippiiovi současníci poznali jeho prvoplánový záměr legitimizace elejské vlády v Olympii a už tehdy bylo jeho dílo některými nazýváno padělkem.⁴⁰

Přestože se ustálil Hippiův výpočet a za rok konání prvních olympijských her se považuje rok 776 př. n. l., existují i pověsti o bájném založení olympijských her. Je několik variant těchto pověstí, ale všechny kladou vznik her v Olympii do dávných časů. Z toho lze usoudit, že i samotní Řekové si uvědomovali, že tradice kultovních slavností v Olympii je mnohem starší, než uvádí Hippiás.

Jedna z pověstí připisuje založení olympijských her bájnemu hrdinovi Héraklovi (také Héraklés, Hérakléas, Herkules), synovi Dia a Alkmény. Jak bylo výše zmíněno, s oblastí Olympie byla spojena i pověst o Augiášových chlévech, které se zde měly nacházet. Jak z pověstí víme, jedním z Héraklových úkolů bylo tyto rozlehlé chlévy vyčistit. Za splnění tohoto úkolu Augiáš Héraklovi přislíbil odměnu. Když ale Héraklés úkol skutečně splnil, Augiáš obrátil a odmítl cokoli Héraklovi za jeho službu dát. S tím bájný hrdina nesouhlasil a Augiáše napadl, napadl i Augiášův domov, vyplnil jej a nakonec zabil i Augiáše. Po svém vítězství shromáždil všechnu svou válečnou kořist a došel k pahorku, kde vyměřil háj pro Dia a nazval ho Kronion. Také vymezil svatou pláň v Olympii a určil, že se zde budou konat slavnosti. Héraklés obětoval ze své kořisti všem dvanácti bohům, hlavně Poseidonovi, vládci vod, který vládl i nad blízkým tokem Alfeia. Přílehlou pláň pak určil pro konání hostin. A tak založil slavnosti a hry, které se konaly jednou za čtyři roky, k počtě svého božského otce Dia, kterému zde zbudoval oltář. Místo jím vymezené pro konání her bylo úplně holé, proto Héraklés znovu navštívil Istrii, kde našel nádherné stromy, které vysadil i v Olympii. Tak do Olympie přinesl stříbrošedou olivu, která dávala holé pláni stín a věnce pro vítěze. V den, kdy se konaly první olympijské hry, přišly i sudičky a bůh Čas. Během konání prvních her se měli atleti utkat

⁴⁰ Sinn 2003, s. 12-13, 41-42

v šesti disciplínách. V běhu zvítězil Oinós z Mideie. V zápase pak Echemos. Vítězem mezi rohovníky se stal Doryklos z Tíryntu. V závodě vozů byl nejrychlejší Sámos. Oštěpem nejdál dohodil Frastór. A v hodu kamenem byl nejlepší Níkeus. Večer se všichni sešli na přilehlé pláni, kde hodovali. A tak dle pověsti Héraklés založil první olympijské hry.⁴¹ Řecký historik Diodóros spojuje založení olympijských slavností také s Diovým synem Héraklém, podle něj ale Hérakla k založení her nevedl spor s Augiášem, ale přísaha. Tuto přísahu si dal Héraklés s dalšími účastníky plavby Argonautů. Zavázali se tak věčnému přátelství a uspořádání bojových her a slavností. Tímto úkolem měl být pověřen právě Héraklés, který pro konání her vybral oblast v okolí Alfeia a po Řecku vyslal posly, kteří měli hlásat konání prvních her v Olympii.⁴²

Další z možných verzí uvádí jako zakladatele také Hérakla, ovšem s výše jmenovaným má společné jen jméno. Tento Héraklés pocházel z krétské Ídy a byl nejstarším z pěti bratrů, Daktylů, kterým Rhea, po tom, co zachránila svého nejmladšího syna Dia před pozřením otcem, svěřila jeho výchovu. Héraklés pak měl své bratry vyzvat k závodům v běhu a jeho vítěz získal olivový věnec. Jako cena pro vítěze byla zvolena právě tato rostlina, protože se od dob, kdy ji do Řecka přinesl právě krétský Héraklés, velice rozmohla a bylo jí víc, než bylo potřeba. Po letech se do Olympie vrátil jeho vnuk a uspořádal zde hry a vystavěl krétskému Héraklovi oltář.⁴³

Další verze uvádí jako zakladatele Oxyla. Oxylos (také Oxylus) žil v Aitólíi, ale musel svou rodnou zemi opustit, protože při hodu diskem nešťastným omylem zabil svého vlastního bratra. Ve stejné době se k návratu na Peloponés chystala dórská výprava s cílem dobýt ztracená území. Věštba jim radila, aby za svého vůdce zvolili trojokého. Když pak potkali Oxyla vedoucího osla, který byl na jedno oko slepý, věštbu pochopili a zvolili si Oxyla za vůdce.⁴⁴ Oxylos výpravě poskytl mnoho užitečných rad, a i díky tomu byla značně úspěšná. Oxylovi byla za jeho pomoc přislíbena vláda nad Elidou, tu však teprve musel pro svou vládu získat. Když se ale setkal Oxylovo vojsko s vojskem bránců Elidu před dobytím, bylo jisté, že jejich síly jsou rovnocenné. Ve snaze vyhnout se

⁴¹ Pindaros 1968, s. 19, 31-34, 93-98

⁴² Zamarovský 2003, s. 113

⁴³ Pausaniás 1973, s. 375-376

⁴⁴ Tamtéž s. 367

zbytečnému a dlouhému boji se vůdci obou armád rozhodli pro uskutečnění dávné tradice. Oba vyslali do boje pouze jednoho nejlepšího bojovníka, šampiona každé z armád, jejichž boj měl určit vítěze celého sporu. Vyhrál Oxylův šampion, který použil tehdy novou zbraň, prak. Tak Oxylos získal Elidu a s ní i správu nad Olympií. S dórským vůdcem, kterému Oxylos pomáhal při tažení na Peloponés, se dohodli a prohlásili Elidu za posvátnou. Díky této úmluvě bylo její obyvatelstvo v bezpečí a přicházeli tam i další lidé hledající mír. Oxylos měl tehdy podle Strabóna uspořádat a slavit úplně první olympijské hry. Strabón tedy jednoznačně připisuje konání prvních her Oxylovi po tom, co znovudobyl s Dóry Peloponés. Zmiňuje i výše uvedené mýty, které za zakladatele považují Hérakla syna Alkménina a Hérakla krétského. Obě tyto varianty založení her striktně odmítá. Jako argumenty pro své tvrzení využívá fakt, že tyto báje jsou vyprávěny mnoha způsoby, a proto nejsou věrohodné, a také to, že ani samotný Homér se o takových hrách v Olympii nezmiňuje.⁴⁵

Mezi další bájně zakladatele bývá řazen i Pelop, který byl zmíněný výše.⁴⁶

Popularitu Diově svatyni přineslo založení tamní věštírny, kterou měl podle bájí založit Iamos. Jeho matkou byla Euadné, dcera Pitany a Poseidona. Euadné nechala matka odnést služebnými k heroóvi Aipytovi, který byl vládcem arkadského lidu. Ten se Euadné ujal a vychoval ji. Euadné jednou navštívil bůh Apollón, do kterého se zamilovala a otěhotněla s ním. Když se Euadné narodil syn, pojmenovala ho Iamos. Svého dítěte se ovšem musela vzdát. Nechala jej ležet ve křoví, kde ho našli dva hadi. Ti se chlapce ujali a krmili ho. Když Iamos vyrostl, došel k řece Alfeios a volal svého děda Poseidona a otce Apollóna. Jeho otec volání vyslyšel a promluvil k němu. Otcův hlas dovedl Iama až do země, která je všem lidem společná, zavedl ho totiž pod Kronův pahorek. Zde Apollón obdaroval syna věšteckými schopnostmi a uložil mu úkol. Měl čekat na příchod bájného Hérakla, syna Dia, který u Kronova pahorku založí závody a slavnost k počtě Dia. Tehdy měl Iamos v blízkosti Diova oltáře zřídit věštírnu. Tak učinil a on i jeho potomci se stali olympijskými věštcí.⁴⁷

⁴⁵ Strabo kapitola 3

⁴⁶ Zamarovský 2003, s. 113

⁴⁷ Pindaros 1968, s. 47-52

Olympijská věštírna se stala stejně významnou, jako byla ta proslulá v Delfách, a pro radu si do Olympie chodili ti nejvýznamnější lidé Řecka.⁴⁸ Olympijští věštci dokonce vyrazili na místa, kde jejich věštba byla potřeba, tedy na bitevní pole, což nebylo zcela běžné. Olympijští věštci se zabývali hlavně válečnými radami, což potvrzuje velké množství zbraní nalezených v Diově svatyni, které zde byly darovány jako votivní dary. S rostoucí popularitou olympijské věštírny a Diovy svatyně se hromadily i votivní dary, které bylo potřeba důstojně uložit, a zároveň se Olympie stala oblíbeným místem setkání během slavností. Při těchto slavnostech, které se konaly jednou za čtyři roky, se v Olympii setkávala většina řeckých kmenů z Velkého Řecka, tedy nejen z oblasti Řecka, ale i kmeny kolonizující Itálii, a proto můžeme mluvit o všeřeckých hrách.⁴⁹

Ze všech těchto důvodů bylo potřeba oblast Kronova pahorku upravit a vytvořit více místa. Tamní horský potok Kladeos byl kolem roku 700 př. n. l odkloněn za pomoci ochranné zdi. A tak vzniknul nový areál, díky kterému bylo možné začít ke hrám připojovat i další disciplíny. Pro mnohé votivní dary byly vybudovány pokladnice. Východní část pahorku byla upravena do roviny a vybuďovalo se zde první stadium. Na jeho místě bylo později vybudováno stadium novější a větší. Další novou stavbou byla dráha pro závody v jízdě na koni a na vozech čili hippodrom.⁵⁰ V zatáčce závodní dráhy stála socha Pelopovy ženy, Hippodameie, která držela pásku pro vítěze. Tím byla vzpomenua i manželka bájného hrdiny.⁵¹ Všeřecká návštěvnost zaručovala vítězům her slávu, a to i v neřeckých koloniích. Ze stejného důvodu do Olympie přicházeli i umělci a učenci snažící se zde představit své názory a díla, a získat tak slávu a rozšířit povědomí o své osobě. Pro rozrůstající se řady atletů i diváků bylo potřeba vybudovat mnoho dalších prostor jako třeba ubytovnu nebo šatnu. Byly zřízeny ubytovny, jídelna, správní komplex, lázně i obchody. Tréninkový dvůr atletů byl postupně modernizován, a tak vznikl i tunel vedoucí přímo na stadium. Druhým východem se sportovec velice rychle dostal k Hippodromu. S rozrůstajícím se komplexem a vysokou návštěvností bylo zapotřebí vyřešit i problém jak zajistit všem dostatek vody, což už odkloněný Kladeos nedokázal. Proto bylo potřeba využívat i hojné zásoby podzemních vod a z toho důvodu

⁴⁸ Plútarchos 1967, s. 768

⁴⁹ Sinn 2003, s. 22-31

⁵⁰ Tamtéž s. 29-34, 60

⁵¹ Sábl 1980, s. 28

byly v době konání her hloubeny 4-7 metrové studny.⁵² Asi nejdůležitější stavbou pro sportovce v Olympii bylo gymnasium. Tato stavba nebyla ničím neobvyklým, podobná gymnasia se nacházela po celém Řecku. V gymnasiu se pěstovala tělesná cvičení a atletické disciplíny. Posléze se k tělovýchově navíc po vzoru kalokagathie přidaly i další obory, například gramatika, filozofie a další.⁵³ Mezi významné stavby v Olympii patřil i Leónidaion, který byl vystaven u jednoho z vchodů do okrsku. Tento skvostný dům byl pravděpodobně darem od místního občana Leónida. O jeho velkoleposti svědčí i to, že se v něm usídlili pozdější římské správce Řecka. Další významnou budovou, o které je potřeba se zmínit, je prytaneion neboli radnice, která se nacházela u dalšího z východů z okrsku. Zde se mimo jiné nacházela i síň, ve které olympijští vítězové po svém triumfu hodovali.⁵⁴

Účelem svatyně primárně nebylo konání atletických soutěží, a tak nedocházelo k tomu, že by po skončení her život ve svatyni utichl. Svatyně byla kultovním místem, kde lidé z blízkého i širšího okolí obětovali bohům a žádali je o radu. I olympijská věštírna fungovala v každodenním provozu. Tak do Olympie přicházela mnohá poselstva a v případě, že věštba pomohla a byla úspěšná, muselo se poděkovat bohům, nechat vytvořit votivní dary a přinést je do Olympie. V komplexu vybudovaném v Olympii vznikly kromě jiného i ateliéry a dílny pro umělce, kteří zde restaurovali poškozené votivní dary, nebo vytvářeli nová díla na zakázku. Mnohá jejich díla se tak nacházela právě v Olympii, což přitahovalo zájemce o umění. I z toho důvodu byli ve svatyni zaměstnáni „vykladači“ zvaní exegétové neboli „ti, kteří umějí vše vysvětlit“.⁵⁵ Vykladači byli znalci olympijských tradic a paměťihodností. Tyto znalosti zprostředkovávali významným hostům, kteří Olympii navštívili. Zároveň byli znalci pravidel olympijských soutěží, a to je opravňovalo ke školení samotných rozhodčích.⁵⁶ V Olympii se konal každý měsíc také průvod, který u každého oltáře u pahorku vykonával oběť. Slavností a popularity Olympie

⁵² Sinn 2003, s. 29-34, 60, 70

⁵³ Zamarovský 2003, s. 104

⁵⁴ Pausaniás 1973, s. 393,395-396

⁵⁵ Sinn 2003, s. 60-64, 66

⁵⁶ Sábl 1980, s. 204

využívali i vlivní muži, kteří se zde scházeli k politickým rozhovorům. Svatyně tak nebyla v době nekonání her opuštěná, ale spíše naopak.⁵⁷

Diův chrám s ohromnou sochou Dia uvnitř byl vystaven Elejci v 5. st. př. n. l. Jejich snahou bylo opět zvýšení prestiže jak Olympie, tak jejich správy nad ní. V Olympii byl jejich soky a původními správci z Arkádie již jeden chrám vybudován a byl zasvěcený Héře. Ten byl pro Elejce trnem v oku a jelikož chrám nesměli zbořit, jediným dalším způsobem, jak zahanbit předchozí správce území, bylo postavit chrám větší a honosnější. Tehdy vznikl velký Diův chrám v Olympii, který svou velikostí i výzdobou všechny ostatní převyšoval.⁵⁸ Chrám byl rozdělen na tři části a zvnějšku měl po všech čtyřech stranách sloupořadí. Takový druh chrámu se nazývá peripteros. Sloupy jsou umístěny tak, že mezi stěnami a sloupy se vytváří dostatečný prostor a tím vzniká okolo chrámu ochoz.⁵⁹ Chrám postavený v dórském slohu popisuje i Pausaniás. Budovu, která byla z vápence a tašky, které byly z opracovaného mramoru, vybuďoval místní občan Libón. Chrám s vnějším sloupořadím byl asi 20 metrů vysoký, 28 metrů široký a 68 metrů dlouhý. Nad štítem chrámu byla postavena pozlacená socha bohyně Níké. Přední štít, jehož výzdoba vypráví o závodu Pelopa s Oinomáem, je dílem Paiónia. Zadní štít je od Alkamena, který na štítě vyobrazil boj Lapithů s Kentaury. Dále je na štítech vyobrazena většina činů Diova syna Hérakla. Chrám měl bronzové dveře a uvnitř byly sloupy a točité schodiště, které vedlo na střechu. Zdi chrámu byly zdobeny malbami vyprávějící dávné pověsti. Chrámu dominovala obrovská socha Dia, kterou vyhotovil Feidiás. Socha boha sedícího na trůně byla vytvořena ze zlata a slonoviny. Diova socha měla na hlavě věnec, který připomínal olivový věnec, který dostávali olympijští vítězové. V jedné ruce pak vládce Olympu držel Níké, která držela vítěznou pásku a měla na hlavě věnec. V druhé ruce držel žezlo, na kterém seděl orel. Trůn byl vyzdobený zlatem, drahými kameny, ebenem a slonovinou. V nohách trůnu byly vypodobněny další mýtické výjevy jako boj Hérakla s Amazonkami, unesení thébských dětí Sfingou nebo vražda Niobiiných dětí Artemidou a Apollónem.⁶⁰

⁵⁷ Sinn 2003, s. 60-64, 66

⁵⁸ Tamtéž s. 45-47

⁵⁹ Vitruvius 1979, s. 103-104

⁶⁰ Pausaniás 1973, s. 381-384

Diova svatyně v Olympii měla i své divadlo. Zajímavostí je, že hlediště divadla nebylo vsazeno do přírodního svahu jako obvykle. Rozsáhlejší přestavby se divadlo dočkalo až kolem roku 476 př. n. l., kdy byl vytvořen mezi divadlem a stadiem mohutný val, který sloužil jako tribuna pro diváky stadia a z druhé strany pro diváky divadla. Tato změna souvisela s rozsáhlou stavbou Diova chrámu. Je ovšem pravděpodobné, že kromě výjimečných situací se divadlo pro atletické soutěže nevyužívalo. Navršený val sloužící jako dvojitá tribuna se dočkal své změny asi po 100 letech. Svou úlohu jako tribuna stadia plnil nadále, ale jeho druhá část sloužící divadlu byla stržena. Pro divadlo byly vybudovány nové tribuny a prostor po valu dlouhý asi 100 m a 8 m široký se stal tréninkovým dvorem. Zde měli sportovci své zázemí a mohli se v blízkosti sportoviště připravovat na své výkony.⁶¹

Olympijských her se směly účastnit pouze řecké kmeny, a proto Olympie na počátku 5. století př. n. l. zamítla účast krále Makedonie, která ležela severně od Řecka, s odůvodněním, že Makedonci nejsou považováni za Řeky.⁶² Nakonec však právě v Olympii, ještě dlouho před podmaněním Řecka Filipem II., byla vládnoucí dynastie z Makedonie uznána za dynastii řeckého původu.⁶³ Nakonec se Makedonie, původně některými Řeky dokonce považovaná za barbarskou, po vítězství Filipa II. u Chaironeie stala vedoucí silou celého Řecka.⁶⁴ V Olympii byla na počest tohoto vítězství Filipem II. postavena kulatá budova, kterou nazvali Filippeion.⁶⁵ Další zdroj uvádí, že Filippeion zřídil až Alexandr Veliký právě na počest vítězství svého otce. Je pravděpodobné, že Makedonci v Olympii financovali i další výstavbu jako například modernizaci divadelní tribuny, ale některé ze započatých projektů se nestihly dokončit, protože po Alexandrově smrti z výstavby sešlo.⁶⁶

Po Alexandrově smrti, během bojů diadochů, začalo pro Olympii poněkud nestálé období. Mnozí diadochové dávali řeckým městům nejrůznější dary ve snaze získat jejich náklonost a podporu. Na druhé straně Olympii vyplenil jeden z členů antigonovského rodu

⁶¹ Sinn 2003, s. 51-54

⁶² Tamtéž s. 78

⁶³ Lehmann, Schmidt-Glitzner 2012, s. 160

⁶⁴ Sinn 2003, s. 78

⁶⁵ Pausaniás 1973, s. 407

⁶⁶ Sinn 2003, s. 78 – 79

vládnoucího v Makedonii, aby naplnil válečnou pokladnu. Jak bylo výše zmíněno, právě Antigonovská říše a Ptolemaiovská říše se na území Řecka neustále konfrontovaly. Vyplenění svatyně v Olympii nebylo výjimkou. Vládce Ptolemaiovské říše okamžitě využil situace a svatyni v Olympii nahradil její ztráty a následně i sponzoroval budovu Palestry. Za jejich počínání byl Ptolemaiovcům dokonce v Olympii zřízen památník.⁶⁷

I Římané, kteří po porážce Makedonie, jak bylo výše zmíněno, získali přední postavení v Řecku, si uvědomovali důležitost řecké kultury. Docházelo k rozkrádání uměleckých děl, která byla odvážena do Říma, kde byla následně kopírována.⁶⁸ Jako první z Římanů věnoval Olympii sochu Mummius, který dar v podobě Diovy sochy nechal vytvořit ze své kořisti.⁶⁹ Sulla v rámci svého tažení Olympii vyplenil a po vítězství nad ponským králem dokonce odvezl atlety do Říma. K oslavě Sullova velkého triumfu se museli atleti v roce 80 př. n. l. zúčastnit olympijských her, které se ovšem poprvé po dlouhých staletích nekonaly v Olympii, ale v Římě. Elejci ve snaze o uchování tradice olympijských slavností uspořádali v Olympii alespoň závod v běhu dorostenců.⁷⁰ Jeden z nejznámějších císařů Octavianus sám do Olympie nikdy nezavítal, ale rozhodl se zde vybudovat nové stavby, jejichž postavením pověřil své důvěrníky. Octavianus se tak nepřímou podílel na vystavění lázní a dokončení stavby síně, která započala za Alexandra Velikého. Jednou z Démétriných kněžek se stala dokonce Římanka, a tak lze mluvit o splynutí římské a řecké kultury. Tato kněžka Régila věnovala Olympii se svým manželem šestikilometrový vodovod a fontánu, na které se mísily římské a řecké prvky. Takový dar byl pro Olympii velice vzácný a přínosný. Přesto se prý našli i kritici tohoto daru, jako byl Peregrínos, kterému údajně vadilo, že se zavedením vodovodu narušuje původní charakter her, kdy se návštěvník i sportovec v Olympii vystavoval riziku, že zemře žízni. Toto riziko, mělo být údajně ukázkou síly jedince, ale vodovod ho omezoval na minimum.⁷¹ Dalším známým Římanem, který Olympii navštívil, byl císař Nero. Do dějin olympijských her se zapsal, protože dosáhl nejvíce vítězství na jedněch olympijských hrách. Je ovšem nutné podotknout, že ne vždy zcela čistým způsobem. Stal se vítězem

⁶⁷ Sinn 2003, s. 79 - 80

⁶⁸ Tamtéž s. 80

⁶⁹ Pausaniás 1973, s. 416

⁷⁰ Zamarovský 2003, s. 207

⁷¹ Sinn 2003, s. 82, 84 - 85

v závodě vozů tažených čtyřspřežím hříbat a v závodě dvojspreží koní. V těchto závodech, jak víme, byli ověnčeni jako vítězové majitelé koní a nikoli vozatajové, kteří závod absolvovali. Vyhrál také ve třech uměleckých disciplínách. Získal vítězství v soutěži trubačů a hlasatelů, a pak ještě v přednesu tragédie a ve hře na lyru. Poslední dvě disciplíny se objevily na hrách v Olympii poprvé, právě kvůli císaři, a zároveň i naposledy. Dále byl jen pro něj zaveden závod vozu taženého desetispřežím koní, kterého se zúčastnil sám jako vozataj, ale startoval jako jediný závodník. Z vozu opakovaně spadl a ani nedokázal dojet do cíle. Přesto však byl i za toto (ne)vítězství ověnčen.⁷²

3.3 Panhelénské hry

Ve starověkém Řecku bylo běžné, že se lidé scházeli u svatyní bohů a zde jim přinášeli oběti. S tím souvisely i slavnosti, které se konaly na počest bohů. Kromě hostiny mohlo docházet i k přátelskému soupeření například v tanci, hře na nástroj nebo sportovních soutěžích.⁷³ Přestože v Řecku bylo takových slavností mnoho, do širšího povědomí se dostala čtveřice her, které se nazývaly panhelénské neboli celořecké. Nejstaršími panhelénskými hrami jsou ty olympijské. Mezi další patří hry pythické konající se v Delfách. Istmické hry pořádal Korint a nejmladšími byly hry v Nemei pojmenované po ní nemejské. Tato čtveřice postupem času vytvořila jistý svazek tak, aby si navzájem nekonkurovala. Termíny her byly upraveny tak, aby umožňovaly atletům zúčastnit se všech výše jmenovaných her. Takový atlet, který dokázal získat prvenství ve všech těchto hrách, získal nebývalou slávu a byl označován titulem periodoníkés, tedy vítěz cyklu her.⁷⁴ I z toho důvodu budou v kapitole o vítězích zmiňována nejen jejich vítězství v Olympii, ale i v těchto panhelénských hrách.

Pythické hry se konaly v Delfách už od roku 582 př. n. l. Tato oblast se původně nazývala Pýthó podle stejnojmenného draka, který v této oblasti žil. Podle pověsti draka přemohl sám bůh Apollón, který se chtěl drakovi pomstít za to, že kdysi pronásledoval Apollónovu matku. Po slavném Apollónově vítězství byla tato oblast přejmenována na Delfy a zasvěcena právě Apollónovi. Byla zde zřízena nejslavnější věštírna starověkého

⁷² Zamarovský 2003, s. 192 – 193

⁷³ Sinn 2003, s. 19-20

⁷⁴ Sábl 1968, s. 47

Řecka, kam si pro radu chodilo velké množství lidí.⁷⁵ Právě proto, že byl Apollón ochráncem hudby a zpěvu, byly zpočátku hry pouze músiického charakteru. Postupem času se ale přidaly i závody sportovního charakteru jako byl běh, pankration a závody vozů.⁷⁶ Právě stadium v Delfách patří mezi jedno z nejlépe zachovaných stadií až do dnešní doby.⁷⁷ Přestože se stadium používalo jako ustálená délková míra, dnes víme, že se od sebe jednotlivá stadia lišila. To v Delfách měřilo 177,6 metrů. I músiická sekce byla rozšířena o závody básníků a výtvarníků. Hry v Delfách se po vzoru olympijských konaly jednou za čtyři roky, a to konkrétně ve třetím roce olympiády v září. Vítězové si z Delf odnášeli vavřínové věnce a také slávu a úctu. Tak jako všechny slavnosti nešlo ani v Delfách primárně o soutěžení. Šlo o slavnosti na počest boha Apollóna, se kterými souvisí i provádění obětí a obřadních rituálů, které mnohdy svou velikostí předčily dokonce ty prováděné při olympijských hrách.⁷⁸

Další panhelénské hry začali pořádat Korint'ané na Isthmii. Tyto hry byly pravděpodobně založeny tak jako ty pythické v roce 582 př. n. l., ale uvádějí se i jiná data jako 570 př. n. l., 573 př. n. l. a další. Podle pověsti tyto hry založil bájný král Sisyfos jako pohřební slavnosti. Zároveň byly s těmito hrami spojeny dva kulty. Ten jeden vycházel z tradice pohřebních her založených Sisyfem a vítěze obdarovával miříkovým věncem. Druhý kult pak slavnosti chápal jako oslavu boha moří Poseidona a věnce zhotovoval ze smrkových větví.⁷⁹ Další verze uvádí jako zakladatele her v Isthmii Thésea. Tyto hry měl založit právě po vzoru těch olympijských k počtě boha Poseidona. Jiná varianta tvrdí, že hry založil k počtě Skeiróna, protože tím chtěl odčinit vraždu, kterou na příbuzném spáchal. Plútarchos se nejvíce přiklání k verzi, kdy hry byly založeny k počtě boha Poseidona. Druhý kult, který se při nich vytvořil a vychází z tradice pohřebních slavností, nepovažuje Plútarchos za původní, na něž by měly istmické hry navazovat, protože tyto slavnosti měly spíše podobu tajných obřadů konaných v noci, a z toho důvodu by z nich nevzešla celořecká slavnost.⁸⁰ Závody v Isthmii byly gymnastické, hippické, umělecké a jako jediní právě Korint'ané pořádali veslařské závody. Hry se konaly pravidelně jednou

⁷⁵ Sábl 1968, s. 48

⁷⁶ Pausaniás 1974, s. 275-277

⁷⁷ Zamarovský 2003, s. 33

⁷⁸ Slovník antické kultury 1974, s. 521

⁷⁹ Sábl 1968, s. 49-50

⁸⁰ Plútarchos 1967, s. 32

za dva roky v dubnu a květnu. Přestože pořadatelé byli Korint'ané, istmické hry hojně podporovali Atéňané, kteří se tak snažili vykompenzovat velký Dórský vliv na olympijských hrách. A za tuto podporu byla Athéňanům vyčleněna ta nejlepší místa na tribunách.⁸¹ Jiní autoři ale tvrdí, že tento úkol zadal Korint'anům bájný zakladatel her Théseus. Korint'ané měli na tribunách Athénským návštěvníkům nechat k dispozici čestná místa o takové rozloze, jako zabere rozprostřená plachta poutnické lodi.⁸² Další zajímavostí je, že právě hry v Isthmii přežily své původní pořadatele. Potom co byl Korint Římany v roce 146 př. n. l. zničen, organizaci istmických her převzali obyvatelé Sikyónu.⁸³

Nejmladšími panhelénskými hrami jsou hry konané v Nemei. Tyto hry se poprvé konaly v roce 573 př. n. l. a pak každý druhý lichý rok v červenci a srpnu. Původ her odvozovali Řekové ze dvou pověstí. Jedna tvrdila, že hry byly založeny jako pohřební slavnost, druhá pak, že hry založil Héraklés jako poděkování za pomoc svého božského otce Dia při přemožení nemejského lva. Závody v Nemei byly gymnastické i músické a stejně jako u všech panhelénských her byla jejich návštěvnost vysoká.⁸⁴

⁸¹ Sábl 1968, s. 49-50

⁸² Plútarchos 1967, s. 32

⁸³ Sábl 1968, s. 49-50

⁸⁴ Slovník antické kultury 1974, s. 411

4 Ideály olympijských her

Za základ olympijské filozofie je považováno Areté neboli Celek, celek světa. Popsat něco takového je v dnešní době velice obtížné, protože jsme zvyklí na jednoznačné definice. Na to, že to, o čem mluvíme, si můžeme vždy ukázat nebo si to lze alespoň snadno představit podle jednoznačného popisu. Celek takto jednoznačně popsat nelze a ani já nejsem expertem na tuto problematiku, ale přesto se čtenáři pokusím stručně přiblížit, o co by mělo v olympijských hrách jít.

Celek je něco, co můžeme prožít pouze ve výjimečných situacích, ve kterých jsou naše každodenní starosti odstaveny na vedlejší kolej. Tento Celek se nám potom ukazuje z jakéhosi pozadí, kontextu, horizontu, ze kterého vyvstává. A tak můžeme prožít posvátno nebo se mu alespoň přiblížit. Jak už bylo zmíněno, olympijské hry byly posvátnou záležitostí konající se na počest bohů. Byly rituálem oslavující bohy, který měl svědky, diváky. Nešlo v nich o to být nejlepší ani o ceny za výhru. I proto byl vítězi věnován „pouze“ olivový věnec. Hrdinou byl pak totiž skoro každý olympijský závodník, protože hrdinu můžeme vnímat jako někoho, kdo se vydává maximálnímu riziku. V našem případě tak závodníci činili před každým svým závodem, ve kterém se vystavovali riziku, že předvedou svůj nejlepší výkon, a přesto selžou a budou pokořeni. Toto olympijské zápolení je jako vše v našem životě tázáním. A právě díky tázání jsme v těch výjimečných chvílích, jako jsou třeba olympijské hry, schopni nahlédnout Celek. Tázání v olympijských hrách chápeme jako kladení otázek svému vlastnímu tělu a tím i tělům soupeřů. Z tohoto tázání, nebo chceme-li čistého olympijského soupeření, pak může dojít k zpřítomnění celku, dotknutí se posvátna. A to nejen pro sportovce, ale i pro ty diváky, kteří jsou do sportovního klání bytostně vtaženi. To je základem původní olympijské myšlenky, přestože pro nás dnes už mnohdy těžko pochopitelné.⁸⁵ Dokazuje to i svědectví Herodota. Při řecko-perských válkách někteří z Arkád'anů přeběhli do perského vojska, kterému velel král Xerxes. Peršané se Arkád'anů vyptávali na nejrůznější zvyky Řeků. Když začali Arkád'ané mluvit o olympijských hrách, Peršany zajímala cena za takové vítězství v Olympii. Velice je však odpověď Arkád'anů překvapila. Řekli totiž, že vítěz dostává pouze olivový věnec. Jednoho z Peršanů to udivilo na tolik, že pronesl větu, která

⁸⁵ Hogenová 2001, s. 6-7, 35, 53-54, 75-76, 79, 89, 93, 98, 100

naprosto vystihuje mentalitu tehdejších řeku. „*Běda, Mardonie, proti jakým to lidem jsi nás vyvedl do boje, kteří nezávodí o peníze, nýbrž o čest.*“⁸⁶ Na druhé straně, jak víme, se v průběhu času míra posvátnosti olympijských her pravděpodobně snižovala, a tak byli jejich vítězové čím dál více oslavováni a mnohdy za svá vítězství a slávu, kterou přinesli svému městu, získali od svého rodného města i materiální odměnu.⁸⁷ Tak může být poukázáno na to, že už v tuto chvíli se hlavní cíl nahlédnutí a zpřítomnění Celku dělil o své přednostní postavení se slávou.

Areté lze chápat také jako ctnost nebo zdatnost. Tato myšlenka je s antickým světem naprosto neodmyslitelně spjata a nepřemýšleli o ni jen filozofové, ale báseň ji věnoval i Simonides. Ve své básni upozorňuje na to, že tato ctnost není něčím samozřejmým a je jen těžko dosažitelná obyčejným smrtelníkům v jejich každodenních starostech. Dosáhnout takové ctnosti mohou jen ti, kteří je v sobě budou za velkého úsilí budovat a pečovat o ně.⁸⁸

Dalším klasickým a možná i nejznámějším ideálem nejen olympijských her, ale i celého antického světa, je kalokagathia. Kalokagathia v sobě odráží požadavek nalezení míry, harmonie, což je požadavek, který prostupuje celou řeckou filozofii. Kalokagathia požaduje harmonii mezi péčí o tělo a o duši. „*Kalos*“ (krása) vzniká díky *Technai* (péče o tělo), „*Agathos*“ (dobro) vzniká péčí o duši. *Obě péče musí být harmonizovány, vyarteovány.*“⁸⁹ V tomto smyslu nejde jen o to zcela neupozadovat jednu z péčí, ale tyto péče musí být ve vzájemné rovnováze a tím se dá docílit tížená harmonie. Pokud ovšem člověk jedné z péčí věnuje větší pozornost, tak jako tomu zpravidla v dnešní době je u většiny lidí, dostávají se péče i samotný člověk do disharmonie.⁹⁰ Tento ideál rozpracovává i Platón ve svých dílech a dochází k závěru, že: „*Nuže, jestliže se u někoho stýkají krásné vlastnosti duše a shodné s nimi i souhlasné vlastnosti vnější, mající tentýž ráz, nebyla by to nejkrásnější podívaná pro člověka,..?*“⁹¹ O této harmonii mluvil už i Homér a zároveň si stejně jako ostatní uvědomoval, že nalezení takové harmonie je velice

⁸⁶ Hérodotos 2003, s. 449

⁸⁷ Zamarovský 2003, s. 134

⁸⁸ Stiebitz 1945, s. 211

⁸⁹ Hogenová 2001, s. 55

⁹⁰ Šíp 2008, s. 54

⁹¹ Platón 2014, s. 134-135

náročný proces a není umožněno každému tuto míru nalézt. V Odyssei říká: „*Vidím, že bozi nepropůjčují všem mužům stejně svých darů: krásného těla a zároveň vtipu a umění slova.*“⁹²

Jedním z dalších ideálů olympijských her je už výše zmiňovaný „svatý mír“ neboli „Ekecheiria“ nebo také „zdržení se rukou od zbraní“. Tedy myšlenka odložení všech sporů a zajištění neutrality Olympie. Ta byla zajištěna výnosem, že do Olympie nesměl vstoupit ozbrojený voják a v průběhu olympijských her ani ozbrojený jedinec. Ekecheiria dále umožňovala sportovcům, kteří se účastnili her, se do Olympie bezpečně dostat, a to i přes nepřátelská území. V neposlední řadě pak „svatý mír“ zajišťoval odložení všech válek a násilných činů, jako byly třeba i popravy. Tato ustanovení zavazovala všechny Řeky a za jejich porušení byly udělovány sankce.⁹³ Hippiás, jak už bylo zmíněno, tuto myšlenku připisoval už Ífitovi a Lýkurgovi.⁹⁴ Dokonce se v pozdějších dobách, jak píše Pausaniás, v Olympii nacházel takzvaný Ífitův disk. Šlo o disk, na kterém bylo vypsáno příměří, které je o olympijských hrách vyhlášeno. Jako zajímavost pak uvádí, že na tomto disku nejsou písmena textu psána rovně v řádcích, ale neobvykle do kruhu.⁹⁵ Podle dalšího bádání se tato myšlenka objevuje až mnohem později, a to v roce 476 př. n. l. Po zkušenosti řecko-perských válek si řecké kmeny uvědomily, že mají větší a silnější nepřátele, než jsou oni sami a že společně jsou silnější. Z toho důvodu vznikl neutrální rozhodčí soud, který měl zamezit řešení sporů bojem a dohadováním. Tento rozhodčí soud byl respektován všemi Řeky. Jeho členové byli vybráni z řad kultovních úředníků v Diově svatyni v Olympii a díky tomu se Olympie stala, alespoň na čas, symbolem neutrality a svornosti Řeků. V roce 476 př. n. l. se v Olympii konaly také slavnosti a v souvislosti s těmito sportovními soutěžemi se pravděpodobně poprvé objevuje heslo „svatý mír“.⁹⁶

Dalším olympijským ideálem je oheň, který se spojuje s olympijskými hrami dodnes. V dnešní době má ale podobu symbolu olympijských her, ale v antickém Řecku měl mnohem širší filozofický význam.

⁹² Homér 2012, s. 133

⁹³ Zamarovský 2003, s. 115-116

⁹⁴ Sinn 2003, s. 39-42

⁹⁵ Pausaniás 1973, s. 405

⁹⁶ Sinn 2003, s. 39-42

Oheň totiž symbolizoval pravdu. Byl sám spravedlivý v tom smyslu, že dokázal vše spálit a nikdo si ho nemohl zcela přivlastnit. Díky tomu dával světu také míru nebo chceme-li harmonii. Dokázal očišťovat, a proto byl sám krásný.⁹⁷ Také byl posvátný díky tomu, že přinášel světlo, a to nejen doslovně, ale i metaforicky. Oheň se používal při nejrůznějších obřadech po celém Řecku. Jedno z posvátných ohnišť bylo v Olympii umístěno i v radnici. Udržování a péče o tento oheň bylo velkým privilegiem. Oheň je s olympijskými hrami spjat déle než olivové větve, které získávali vítězové. Je to pochopitelné, šlo totiž o kultovní, nikoliv o sportovní slavnost. První vítězové v běhu na jedno stadium měli tu čest a směli zapálit posvátný oheň v Olympii.⁹⁸

⁹⁷ Hogenová 2001, s. 55

⁹⁸ Dovalil a kol. 2004, s. 39

5 Olympijské hry

5.1 Průběh olympijských her

Průběh i délka trvání olympijských her se během jejich vývoje měnily. Velký vliv na to mělo i zavádění nových disciplín, které už nebylo možné všechny uskutečnit v jeden den, a proto se postupně délka her prodlužovala. Přestože se literatura shoduje v délce konání soutěží, v jejich přesném průběhu se rozchází. Je velice těžké obsáhnout přesný průběh všech možných variant s ohledem na měnící se délku her i změny disciplín.

Olympijské hry se konaly v létě a trvaly ve svém největším rozkvětu pět dní. Právě na pět dní byly prodlouženy při 77. olympijských hrách v roce 472 př. n. l.⁹⁹ Ovšem příprava i následný úklid trvaly mnohem déle a to 2 - 3 měsíce. Během této doby byly vybudovány konstrukce stanů nebo dřevěné boudy, ve kterých hosté i sportovci spali, před vystavěním stálých budov. Také se zde scházeli obchodníci, kteří zde stavěli své stánky, protože s hrami byly spojeny i trhy, které se zde v době her konaly.¹⁰⁰

Ke hrám v Olympii zvali sportovce i diváky vždy heraldové, tedy hlasatelé putující po Řecku a oznamující konání her v Olympii.¹⁰¹ Hry v Olympii, jak už napovídají dávné pověsti, vždy musely mít svého pořadatele. Zpočátku jím byl vládce Elidy sám. V roce 580 př. n. l. se přenesla pořadatelská povinnost na dva obyvatele Elidy, které zvolil los. Tento systém fungoval až do roku 400 př. n. l., kdy bylo ustanoveno devět rozhodčích, kterým se říkalo hellanodikové. Tři z nich měli na starost běh koní, další tři dohlíželi na pětiboj a zbývajícím dvěma připadla kontrola nad zbylými disciplínami. V roce 392 př. n. l. se sbor rozhodčích rozšířil o desátého člena. V roce 368 př. n. l. bylo území Elidy rozděleno do dvanácti fýl, které si můžeme představit jako okresy. Systém rozhodčích byl opět modifikován a z každé fýly byl zvolen jeden rozhodčí. Území Elidy se občas při bojích s okolními polis zmenšilo, a tak se zmenšil i počet rozhodčích, protože zůstával v platnosti systém, ve kterém se z každé fýly zvolil jeden rozhodčí. Poslední změna nastala v roce 348 př. n. l., kdy se počet rozhodčích vrátil a ustálil na deset.¹⁰² Tito hellanodikové byli voleni rok před konáním her v Olympii a museli být vždy řádně

⁹⁹ Zamarovský 2003, s. 248

¹⁰⁰ Sinn 2003, s. 61,68

¹⁰¹ Tamtéž s. 9

¹⁰² Pausaniás 1973, s. 380

proškolení. Jejich školení probíhalo v průběhu deseti měsíců před hrami. Toto školení zajišťovali exegétové neboli vykladači, o kterých jsem se již zmiňovala.¹⁰³ Hellanodikové nebyli jen rozhodčími v dnešním slova smyslu. Měli i další pravomoci. Rozhodovali například o připuštění sportovce ke hrám. Rozhodovali také o tom, v jaké kategorii může muž soutěžit, a tedy zda ho připustí do kategorie mezi dorostence, nebo ho zařadí mezi muže. Dále pak zahajovali olympijský průvod, vyhlašovali vítěze a předávali jim ceny. Směli sportovce potrestat za porušování pravidel a nečestné jednání, zpravidla peněžitou pokutou. Jejich rozhodnutí bylo definitivní a neměnné. Ovšem na obsah her a pravidel neměli rozhodčí přímý vliv, o těchto záležitostech rozhodovala elidská vláda. K té se mohli sportovci, kteří nebyli spokojeni s verdiktem rozhodčích, odvolat. Vláda byla rozhodčím nadřizena, ale jejich rozhodnutí měnit nemohla. Mohla je pouze potrestat.¹⁰⁴ Možnost odvolat se k elidské vládě využil León z Ambrakie, který závodil v běhu na jedno stadium. Jeden ze tří rozhodčích, kteří běh rozhodovali, přiřkl vítězství Leóntovi, ale druzí dva za vítěze prohlásili Eupolema z Élidy. León dva rozhodčí, kteří ho neuznali za vítěze, obvinil, že soupeřovi vítězství přiřkli za peníze.¹⁰⁵ Elejská vláda, ke které bylo odvolání podáno, však potvrdila vítězství Eupolema. Rozhodnutí rozhodčích tedy potvrdila, ale rozhodčím udělila peněžní pokutu za jejich nejednotnost.¹⁰⁶

Sportovci, kteří se chtěli her zúčastnit, se v Olympii scházeli již před zahájením slavností. Zde probíhal jejich trénink, podle něhož rozhodčí určovali soupeře tak, aby proti sobě nastupovali rovnocenní soupeři. Bylo dohlíženo i na jejich stravu, a tak mělo být zamezeno užívání nedovolené výživy, která by sportovci napomáhala při jeho výkonech.¹⁰⁷ Zde můžeme vidět, že dopink je se sportem svázán od nepaměti, a přestože starověcí Řekové neměli možnosti testování užívání zakázaných látek, poradili si při prevenci jinak.

Účastníci her museli vždy před jejich začátkem složit přísahu, a to jak závodníci, tak jejich otcové a bratři, cvičitelé sportovců a také rozhodčí. Přísaha se skládala před údajně nejohroživější sochou Dia, která byla umístěna v radnici. Zeus v obou rukách držící blesk měl nahánět strach nespravedlivým lidem. Před touto sochou byl obětován vepř a nad

¹⁰³ Sábl 1980, s. 201

¹⁰⁴ Zamarovský 2003, s. 122-123

¹⁰⁵ Pausaniás 1973, s. 434

¹⁰⁶ Zamarovský 2003, s. 123

¹⁰⁷ Sinn 2003, s. 55

ním byla přísaha skládána. Otcové, bratři a cvičitelé přísahali, že se nebudou dopouštět klamu během her. Sportovci kromě čestného závodění bez podvádění přísahali i to, že se deset měsíců poctivě připravovali. Rozhodčí pak přísahali, že budou rozhodovat spravedlivě, bez odměny a že průběh jejich rozhodování nikomu nesdělí.¹⁰⁸

Zřejmě nejatraktivnější a nejvelkolepější částí olympijských her byl příchod procesí do svatyně. Procesí se skládalo z poselstva měst, jejichž množství ukazovalo na váženost slavností. Tohoto procesí se účastnili i významní občané.¹⁰⁹ Pochopitelně i hellanodikové a sportovci. Jejich příchod na stadium ohlásil trubač plným tribunám, které s náležitým ohlasem sportovce přivítaly.¹¹⁰ Ideu tohoto procesí můžeme spatřovat i dnes, kdy každá olympiáda začíná slavnostním zahájením, kde se v průvodu prezentují všechny země, které se olympiády účastní.

Po slavnostním nástupu museli hellanodikové jednotlivé sportovce k závodění připustit. Takový sportovec, který chtěl v Olympii závodit, musel mít bezúhonnou minulost a zároveň proti němu nikdo nesměl vznést oprávněný protest. Po modlitbě k nejvyššímu z bohů Diovi bylo provedeno rozlosování.¹¹¹ Až po tuto chvíli se většina mých zdrojů shoduje, ale záhy se rozchází. Proto uvedu stručně všechny možné varianty průběhu olympijských her.

Jedna z verzí říká, že první den mělo přijít do Olympie procesí, měly být uskutečněny obětní obřady a měla být složena přísaha. Následně byly sportovní soutěže zahájeny závody v běhu. Druhý den zápasili bojovníci, tedy účastníci pankratia, boxu a zápasu. Třetí den byl věnován nejnáročnější disciplíně, a to pětiboji. Čtvrtý den se pozornost přesunula do hippodromu, kde se uskutečnily jezdecké a vozatajské soutěže. Poslední den byl věnován ceremoniím, dekorování vítězů, závěrečné hostině a skládání obětí u nejrůznějších oltářů v posvátném okrsku v úpatí Kronova pahorku.¹¹²

Další z verzí uvádí dokonce sedmidenní program slavností v Olympii. První den byl věnován ceremoniím a obřadům. Do Olympie přišlo procesí a byl proveden velký

¹⁰⁸ Pausaniás 1973, s. 417

¹⁰⁹ Sinn 2003, s. 53

¹¹⁰ Sábl 1968, s. 66

¹¹¹ Tamtéž s. 66-67

¹¹² Tamtéž s. 66-77

obětní obřad pro boha Dia. Druhého dne se mělo závodit v běhu. Třetí den byl pak věnován pětiboji. Čtvrtý den se utkali bojovníci v pankratiu, zápase a boxu. Pátý den měl být opět naplněn běžeckými disciplínami. Šestý den byla pozornost přenesena do hippodromu k hippickým závodům a soutěžní den završoval běh těžkooděnců. Poslední, sedmý den byl věnován vyhlášení vítězů a provedení děkovných obětních rituálů.¹¹³

Poslední verzi, kterou uvedu, popisuje několik autorů a je pro mě nejpřesvědčivější.

Na čem se autoři s předchozími verzemi shodují, je fakt, že první den do Olympie dorazilo s velkou slávou procesí a došlo ke slavnostnímu zahájení her, které obsahovalo jisté obětní rituály. Sportovní program her nevyplňoval celý den, a protože šlo primárně o kultovní slavnosti, bylo dostatek času na obětování u různých oltářů. Ať už šlo o společné rituály, nebo o ty soukromé a individuální. Jedním z požadavků na určení data konání her bylo to, aby se hlavní den her, tedy ten prostřední, kryl s úplňkem Měsíce. Právě tento den měl být zasvěcen hromadným a největším obětním rituálům.¹¹⁴ To potvrzuje ve své práci i Sinn, který píše, že tyto obřady se konaly vždy třetí den probíhajících slavností.¹¹⁵ S tím, že tyto velké obřadní rituály se konaly třetí den, souhlasím nejvíce asi proto, že o stejném dni mluví i Pausaniás. „*V mé době jsou hry uspořádány tak, že je obětováno bohu po obětech za pětiboj a běh koní, ale před oběťmi za ostatní závodění.*“¹¹⁶ Z této věty usuzuji, že právě velké obřadní rituály byly konány třetí den slavností. Zároveň z věty vyplývá, že nešlo o jediný náboženský akt, ale že právě obětní rituály spojené s děkováním bohů provázely každý den slavností. Co je pro mne ale zásadní změnou, je pořadí disciplín, které Pausaniás uvádí. Tuto větu interpretuji tak, že v prvních dvou dnech proběhly závody v hippodromu a závod v pětiboji, čtvrtý den pak probíhaly závody ostatních disciplín.

¹¹³ Slovník antické kultury 1974, s. 432-433

¹¹⁴ Zamarovský 2003, s. 124, 131

¹¹⁵ Sinn, 2003, s. 53

¹¹⁶ Pausaniás 1973, s. 379

Vítězové byli dekorováni v Diově chrámu a závěrečná hostina pro vítězné atlety se konala v radnici, která sloužila k reprezentaci Elejců.¹¹⁷ K této hostině byli přizváni kromě vítězů i jejich cvičitelé.¹¹⁸

5.2 Disciplíny

Jak už bylo zmíněno, olympijské hry nebyly primárně sportovní soutěží, ale náboženskou slavností spojenou s obětováním bohům. Za první a nejstarší disciplínu můžeme považovat závod v běhu na jedno stadium, který měl jako první vyhrát Koroibos z Élidy.¹¹⁹ Stadium bylo tehdy ustálenou délkovou mírou, přestože dnes víme, že se jednotlivá stadia od sebe svou délkou lišila. To v Olympii měřilo 192,27 metrů.¹²⁰ I samotný start, který fungoval pro všechny běhy stejně, byl v olympijských hrách důkladně promyšlen. Startovní pozice si závodníci losovali. Na startovní čáře byly vytvořeny dva pásy žlábků sahající z jedné strany na druhou. Žlábků byly asi tři centimetry hluboké, sešikmené a asi pět centimetrů široké. Do těchto žlábků atlet při startu zaklesl nohy. Tyto žlábků si můžeme zjednodušeně představit jako dnešní startovní bloky, které plnily i stejnou funkci. Start se oznamoval zatroubením. Jednotlivé startovní pozice byly od sebe odděleny sloupky, které atletům zajišťovaly dostatečný prostor při startu. V dnešní době tuto funkci zastávají běžecké dráhy. V Olympii bylo tímto způsobem vytvořeno dvacet čtyři startovních míst. Je doloženo, že s těmito sloupky bylo někdy spojováno i startovní zařízení. Na sloupky byla přidělena překážka v horizontální poloze, která sloužila jako branka, překážka v startu. Z tohoto zařízení vedla lanka ke startérovi. Ten stál za sportovci a na daný pokyn za lanka zatáhl, branky se otevřely a sportovci mohli vyrazit. Toto důmyslné startovací zařízení je doloženo v Isthmii, ale v Olympii není jeho existence jistá. Lanka byla totiž vedena po zemi v zářezech, které se v Olympii na rozdíl od děr po sloupcích nenašly.¹²¹

S rostoucí popularitou Olympie se délka her prodlužovala, a tak mohly být zařazeny do programu i další disciplíny. V roce 724 př. n. l. byla zařazena nová disciplína a to diaulos, tedy běh na délku dvou stadií.¹²² Cíl všech běhů byl na západní straně stadia.

¹¹⁷ Sinn 2003, s. 72-73

¹¹⁸ Zamarovský 2003, s. 143

¹¹⁹ Olivová 1979, s. 95

¹²⁰ Sábl 1980, s. 204

¹²¹ Zamarovský 2003, s. 149-150

¹²² Olivová 1979, s. 95

S tím souvisel i start. Start běhu na dvě stadia i všech následujících, byl na západní straně jako cíl. Jedinou výjimkou byl start běhu na jedno stadium, při kterém se startovalo na východní straně.¹²³

Vytrvalostní běh, který se nazýval dolichos, byl zařazen mezi disciplíny her v roce 720 př. n. l. Délka tohoto běhu se v průběhu let měnila. V počátcích této disciplíny byla délka běhu stanovena na sedm stadií, tedy na 1356 metrů, ale délka běžecké tratě se zvyšovala. Nejdelší trať pak měřila 4615 metrů, šlo tedy o běh na dvacet čtyři stadií.¹²⁴

V roce 708 př. n. l. byl do her zařazen zápas.¹²⁵ Zápas probíhal v mělké jámě s pískem, jejíž prostor byl jasně vymezen a zápasník jej nesměl opustit. Pokud k tomu došlo, zasáhl rozhodčí. Boj přerušil a nařídil pokračování v poloze, při které došlo k opuštění vymezeného prostoru. Vítězem zápasu se pak stal ten, kdo svého soupeře shodil třikrát na zem. Jako dotyk a shození se počítalo i dotknutí se země kolenem.¹²⁶

A v témže roce byla přidána i další disciplína a to Pentáthlon neboli pětiboj, který se skládal z běhu na jedno stadium, hodů diskem, hodů oštěpem, skoku do dálky a ze zápasu. Pořadí disciplín nám není známo, ale víme, že poslední byl vždy zápas. O běhu na jedno stadium a zápase jsem se zmiňovala výše. Disk, kterým se házelo měl tvar čočky a zpravidla byl zhotoven z bronzu, ale využívalo se i dalších materiálů jako kamene nebo železa. V Olympii byly nalezeny různé velikosti disků, ale lze předpokládat, že část z nich byla věnována jako votivní dar, proto nelze nijak blíže určit přesné rozměry tehdejších závodních disků.¹²⁷ O soutěžních discích, které se používaly v pětiboji, víme jen tolik, že byly uloženy v pokladnici Sikyónských v Olympii.¹²⁸ Není ani jednotný pohled na tehdejší techniku hodů diskem. Mohlo se házet z místa nebo z otočky. Sportovec měl pravděpodobně jako dnes tři pokusy a uznával se ten nejúspěšnější. Ale i množství pokusů je dnes předmětem dohadů.¹²⁹ U hodů oštěpem tomu bylo stejně. Sportovec měl zřejmě tři pokusy a zaznamenával se ten nejlepší. Oproti dnešní technice se ta tehdejší značně

¹²³ Zamarovský 2003, s. 151

¹²⁴ Tamtéž s. 149

¹²⁵ Pausaniás 1973, s. 378

¹²⁶ Zamarovský 2003, s. 152-153

¹²⁷ Tamtéž s. 160

¹²⁸ Pausaniás 1973, s. 469

¹²⁹ Kouřil 2015, s. 120

odlišovala. Podle dochovaných vyobrazení byly oštěpy krátké a tenké, zhotoveny ze dřeva. Na oštěpy se před každým hodem namotával řemínek s kličkou, do které atlet vložil dva prsty a při odhodu tato klička umožňovala vyšší impuls odhodu a zlepšovala stabilitu při letu. Co bylo ale podobné dnešnímu hodu oštěpem, bylo vymezené dopadiště, do kterého se musel atlet strefit. Pokud dopadiště minul, pokus nebyl platný. Pravděpodobně šlo jako dnes o hod do dálky.¹³⁰ Ale existuje i možnost, že se házelo na cíl a nikoli do dálky.¹³¹ Skok do dálky byl oproti dnešnímu značně odlišný. Atleti měli kratší rozběh a v ruku drželi speciální závaží, činky. Tyto činky byly kamenné nebo olovněné a vážily 2 - 2,5 kilogramu. Švih s nimi při odrazu zvyšoval odrazovou rychlost a předpažení s prudkým švihem a odhodem před doskokem pak prodlužovaly doskok. O počtu pokusů nejsou přesné informace. Je pravděpodobné, že se pokusy navzájem sčítaly a v této disciplíně pak zvítězil ten s nejvyšším součtem.¹³² Pro lepší udržení rytmu při rozběhu si mohl atlet pozvat hudebníka, který jeho závod doprovázel. Tímto hudebním doprovodem byla zpravidla hra na flétnu, která byla zasvěcena Apollónovi, který v Olympii dle pověstí také zvítězil.¹³³ Jakým způsobem se určoval vítěz celého pětiboje není zcela jasné, stejně jako mnoho dalších věcí týkajících se problematiky pětiboje. Nejpravděpodobnějším se ale zdá, že se sčítala vítězství v jednotlivých disciplínách a ten z atletů, který zvítězil v nejvíce disciplínách, zvítězil i v celém pětiboji.¹³⁴

Box neboli pěstní závod byl zařazen až v roce 688 př. n. l. Podobně jako zápas měl vymezený prostor, který byl posypán pískem a nesměl se opustit. Soupeři museli mít pěsti omotané řemeny. Na rozdíl od zápasu se ale bojovalo do úplné porážky. Tedy zvítězil ten, jehož soupeř už nebyl schopný v boji pokračovat a vzdal se, nebo zůstal po úderu ležet. Tehdejší pravidla boxu byla volnější než ta dnešní, ale přesto byly zakázány údery na pohlavní orgány, držení a chvaty. Souboj nebyl časově omezen, proto pokud boj trval příliš dlouho, měl rozhodčí právo vyhlásit se souhlasem soupeřů takzvané vystupňování. Šlo o situaci, kdy bojovníci museli jeden od druhého přijmout úder bez krytí. Los určil,

¹³⁰ Zamarovský 2003, s. 162

¹³¹ Kouřil 2015, s. 121

¹³² Zamarovský 2003, s. 164

¹³³ Pausaniás 1973, s. 376

¹³⁴ Zamarovský 2003, s. 160

kdo dá první úder. Ani tyto údery nebyly omezeny a zvítězil pak ten, jehož soupeř už další úder nesnesl.¹³⁵

Závod vozů se čtyřspřežím byl do her zařazen v roce 680 př. n. l.¹³⁶ Kromě vzdálenosti byly všechny jezdecké závody stejné. Šlo o rychlostní závody. Vozataj, který absolvoval závod, však nebyl považován za vítěze. Vítězem se stal majitel koní a dvoukolového vozu. S ohledem na vysokou finanční náročnost byla tato disciplína dostupná jen nejbohatším občanům, zpravidla králům a vysoké aristokracii.¹³⁷ Jedinečné bylo i používané startovní zařízení pro závod vozů, které původně zhotovil Kleoitás a následně ho vylepšil Aristeidés. Startovní boxy pro koně byly uspořádány do podoby lodní příďe, jejíž špice směřovala po směru běhu. U špice pomyslné příďe byla umístěna socha kovového delfína a zhruba uprostřed prostoru, který se vytvořil mezi bloky, byl postaven oltář z nepálených cihel, na kterém byl umístěn orel s roztaženými křídly. Když pak rozhodčí spustil zařízení, delfín začal klesat a orel stoupat. Jednotlivé startovní boxy nezavírala závora, ale lano. Když se spustil startovní mechanismus lana první řady, která byla umístěna nejdál od špice, padla na zem a koně vyběhli. Když se dostali na úroveň druhé řady, padla lana i před ní a vystartovala tak druhá řada, a tak to pokračovalo, dokud se všichni startující nesrovnali do jedné roviny u špice startovních boxů. Od té chvíle začal závod naplno.¹³⁸

V roce 648 př. n. l. byly přidány hned dvě disciplíny a to jízda na koni a pankration, který spojoval prvky zápasu a boxu.¹³⁹ V pankrationu spolu atleti bojovali holými pěstmi. Ve všeboji, jak se česky pankrationu říká, bylo dovoleno téměř vše a to například i kopání nebo vyvracení kloubů prstů a končetin.¹⁴⁰ Ale i nebezpečná disciplína povolující téměř vše a neznající váhové kategorie měla svá omezení. Nesmělo se kousat, útočit na oči a pohlavní orgány. Půda, na které se bojovalo, byla polita vodou, což zajišťovalo jisté

¹³⁵ Zamarovský 2003 s. 154-155

¹³⁶ Olivová 1979, s. 95

¹³⁷ Zamarovský 2003, s. 169

¹³⁸ Pausaniás 1973, s. 474

¹³⁹ Olivová 1979, s. 95

¹⁴⁰ Sábl 1980, s. 202

změkčení místa zápolení. Boj nebyl časově omezen a trval až do doby, kdy se jeden ze soupeřů vzdal, nebo nebyl schopen v boji pokračovat.¹⁴¹

V roce 520 př. n. l. byl k dosavadním disciplínám přidán i běh těžkooděnců.¹⁴² Délka tratě byla dvě stadia.¹⁴³ Atleti v původní verzi této disciplíny běželi v plné zbroji jen bez meče a kopí. V průběhu let se ale i běh těžkooděnců dočkal změny a nakonec se závodilo v běhu pouze se štítem. Tento štít, případně zbroj, si z počátku musel každý sportovec přinést sám. Po modifikaci disciplíny byly štíty sportovcům přiděleny. Tyto štíty pro sportovce byly uchovávány v Diově chrámu v Olympii.¹⁴⁴

Na olympijských hrách v roce 500 př. n. l. byla škála disciplín rozšířena o závod vozů taženými mezky. Na následujících hrách v roce 496 př. n. l. se závodilo i v poklusu. Tento závod skýtal jízdu na klisně, kde v závěrečné části jezdec z klisny seskočil a běžel do cíle vedle klisny. Od obou těchto disciplín bylo ale nakonec v roce 444 př. n. l. upuštěno.¹⁴⁵

Závod s koňským dvojspřežím byl zaveden v roce 408 př. n. l.¹⁴⁶

Disciplíny na olympijských hrách neměly pouze sportovní charakter. V roce 396 př. n. l. byla v Olympii zavedena soutěž trubačů a hlasatelů.¹⁴⁷

Další modifikovanou disciplínou závodu na vozech byl závod se čtyřspřežím hříbat zavedený v roce 384 př. n. l.¹⁴⁸

Chlapci začali v Olympii závodit v roce 632 př. n. l. a to v běhu a zápase. V roce 628 př. n. l. se chlapci účastnili i pětiboje, ale už při následujících hrách byla tato disciplína pro chlapce zrušena. Roku 616 př. n. l. bylo chlapcům dovoleno účastnit se další disciplíny ve své kategorii a tou byl box. Poslední disciplínou přidanou pro kategorii chlapců byl v roce 200 př. n. l. byl pankration.¹⁴⁹

¹⁴¹ Zamarovský 2003, s. 157

¹⁴² Pausaniás 1973, s. 378

¹⁴³ Sábl 1968, s. 56

¹⁴⁴ Zamarovský 2003, s. 149

¹⁴⁵ Pausaniás 1973, s. 379

¹⁴⁶ Tamtéž s. 378

¹⁴⁷ Zamarovský 2003, s. 249

¹⁴⁸ Pausaniás 1973, s. 378

¹⁴⁹ Tamtéž s. 378

5.3 Vítězové

Za dobu konání olympijských her máme evidováno přes osm set vítězů. Z dochovaných fragmentů o některých víme všechny podstatné informace jako jméno, rodné město, datum konání her a disciplínu, u jiných pak známe jen některé z těchto informací. Víme však, že asi šedesát z těchto vítězů slavilo svůj triumf v Olympii opakovaně.¹⁵⁰ S ohledem na velké množství vítězných atletů nemohu ve své práci obsáhnout všechny, a proto se zaměřím na ty, kterým antičtí spisovatelé věnovali největší pozornost.

Vítězní atleti získali nejen olivový věnec, ale také možnost v Olympii umístit svou sochu. Svým vítězstvím ale také získali čest a slávu pro sebe a své rodné město.¹⁵¹ Díky této slávě byli při návratu z her ve svém domovském městě velice oslavováni. Vůz tažený čtyřspřežím koní je dovezl až do domu a hlavně byli na zbytek života zajištěni z veřejných financí, které pro ně obec vyčlenila.¹⁵² Tuto slávu, kterou vítězství v Olympii přinášelo, si uvědomoval i Pindaros a ve svém díle opakovaně připomíná, že vítězství v Olympii je to nejcenější a přináší stálou čest. Také ale připomíná, že nic většího než olympijské vítězství už člověka potkat nemůže, a proto by žádný z vítězů neměl zpychnout a vytyčovat si ještě větší cíle, protože ty jsou hodné už jen pro bohy. Ale sám Pindaros říká, že olympijský vítěz, který by nebyl oslaven, by musel zemřít smutný, protože by jeho vítězství bez slávy bylo k ničemu.¹⁵³ I proto se vítězové opěvovali a atleti se stali velmi populárními. Obyvatelstvo bylo ze soutěží atletů nadšené a s radostí se účastnilo jejich klání nejen v Olympii. Postupem doby vznikly kolem vítězů i kulty a někteří lidé dokonce začali věřit v léčitelské schopnosti některých olympijských vítězů. Ovšem jako vždy se našli i odpůrci, a to od počátků soutěžení atletů. Odpůrci pocházeli hlavně z řad intelektuálů, kteří atletům vyčítali jejich egocentričnost a otročení svému tělu a nerozvíjení dalších ctností. Tato kritika se objevovala vždy, ale širší veřejnost příliš neovlivnila, a tak jsou olympijští vítězové dodnes opěvovanými hrdiny.¹⁵⁴

O vítězích blíže mluví Pausaniás, který se opírá hlavně o jejich sochy a nápisy v Olympii, ale jak sám říká „...všichni olympijští vítězové nemají sochy, vždyť některým se

¹⁵⁰ Zamarovský 2003, s. 189

¹⁵¹ Tamtéž s. 185

¹⁵² Vitruvius 1979, s. 287

¹⁵³ Pindaros 1968, s. 18

¹⁵⁴ Sinn 2003, s. 35-38

*jich nedostalo,...*¹⁵⁵ Dalším, kdo podává bližší informace o vítězích v Olympii, je Pindaros ve svých Olympijských zpěvech. Ale je potřeba mít na paměti, že mnoho z uvedených informací jsou pověsti, příběhy nebo básně psané na objednávku opěvující olympijské vítěze a nelze je vnímat jako naprosto pravdivé.

Prvním vítězem v Olympii se stal Koroibos z Elidy, který vyhrál v běhu na jedno stadium.¹⁵⁶ Tento olympijský vítěz ale svou sochu v Olympii nemá.¹⁵⁷ Tehdy ještě nebylo tradicí, aby si vítěz nechal vystavět v Olympii sochu a ani nezískal olivový věnec. Pouze směl zapálit oheň při oběti konané na konci slavností na Diově oltáři.¹⁵⁸ Na pomezí Elidy má však tento muž svůj hrob a nápis na něm ho oslavuje jako prvního vítěze olympijských her mezi lidmi. Tento hrob tvoří podle Elid'anů hranici jejich země.¹⁵⁹ Olivový věnec byl zaveden až na sedmých olympijských hrách v roce 752 př. n. l. a jeho prvním nositelem byl Daiklés z Messénie, který zvítězil v běhu.

Prvním vítězem v běhu na dvě stadia se stal v roce 724 př. n. l. Hyperios z Písy. Po zavedení pětiboje v roce 708 př. n. l. získal za tuto disciplínu olivový věnec jako první Lampis. Prvním vítězem v zápolení se stal v roce 708 př. n. l. Eurybatos. Jako první slavil vítězství v boxu v roce 688 př. n. l. Onomastos ze Smyrny. Další, kteří jako první triumfovali v nově zavedených disciplínách, byli Pagondás z Théb, který v roce 680 př. n. l. zvítězil v závodě se čtyřspřežím. Dále pak Lygdamis ze Syrakús první vítěz v pankratiu z roku 648 př. n. l. A Kauxidás z Krannonu, který v témže roce triumfoval v závodě koní.¹⁶⁰

Dikón závodil v běhu a patří mezi několikanásobné vítěze v této disciplíně, a to nejen v Olympii. V olympijských hrách vyhrál jednou mezi chlapci a dvakrát v kategorii mužů. Při hrách v Nemei zvítězil čtyřikrát. V istmických hrách byl nejrychlejší třikrát a v pýthijských hrách získal dokonce patero vítězství.¹⁶¹

¹⁵⁵ Pausaniás 1973, s. 429

¹⁵⁶ Strabo 1927, s. 355

¹⁵⁷ Pausaniás 1973, s. 377

¹⁵⁸ Sábl 1980, s. 34

¹⁵⁹ Pausaniás 1974, s. 127

¹⁶⁰ Pausaniás 1973 s. 377-378

¹⁶¹ Tamtéž s. 435

Milón byl jedním z nejslavnějších zápasníků, kteří se olympijských her účastnili. V Olympii zvítězil jednou mezi chlapci.¹⁶² Tehdy si ho všiml Pýthagorás ze Samu. Pýthagorás, který věřil v ideál kalokagathie, tedy v to, že člověk má být krásný a silný, a to nejen po fyzické stránce, ale i po té duševní, se rozhodl vydat se s Milónem do jeho domoviny a tam se stát jeho učitelem. V Krotónu pak založil školu i pro další nadané žáky. Milón se chtěl zúčastnit i dalších olympijských her. Pýthagorás ho ale přesvědčil, že není ještě zralý na to zápasit mezi muži. Že jeho zápasnické schopnosti ještě nejsou natolik vybroušené, aby dokázal v Olympii zvítězit. Jeho učitel byl tedy přesvědčen, že by zatím neztvítězil a to by jeho svěřenci neprospělo, protože by to zranilo jeho psychiku. Milón se rozhodl svého učitele poslechnout a účast na hrách v Olympii prozatím odložil a věnoval se tréninku, při kterém rozvíjel zdatnost celého organismu.¹⁶³ Po osmi letech od svého prvního vítězství se znovu zúčastnil zápasu v Olympii, který vyhrál a pak slavil ještě další čtyři vítězství. Získal tak celkem rekordních šest věnců z Olympie. Po sedmé však už v Olympii zvítězit nedokázal.¹⁶⁴ Tehdy se jeho soupeřem stal Tímasitheos. Milón nebyl schopen svého protivníka donutit, aby se dotkl země, jak žádala pravidla. Ale i proto, že se s ním jeho mladší krajan vlastně utkat nechtěl a neustále před jeho útoky utíkal. Hellanodikové pak rozhodli, že vítěz nemůže být vyhlášen.¹⁶⁵ Ale i tak se Milón stal jedním z nejslavnějších sportovců a začaly se o něm vyprávět mnohé historky. Jedna z nich říká, že když sevřel v pěsti granátové jablko, nikdo mu ho nedokázal vytrhnout, ale sám svou silou jablko nijak nepoškodil. Další z historek vypráví, že se postavil na disk, který byl potřený olejem, ale i tak ho z disku nikdo nedokázal shodit. Podle těchto historek, tak jako jiní, zemřel kvůli přílišné pýše. Jednou při procházce v lese našel vyschlý strom, který se už někdo před ním snažil rozdělit a vložil do jeho dřeva klíny. Milón si ve své pýše a sebedůvěře myslel, že strom dokáže rozervat vlastníma rukama. Do pukliny v kmeni vložil dlaně a vši silou se snažil dřevo rozpúlít. Když ale puklinu dostatečně roztáhl, klíny z ní vypadly, puklina se okamžitě uzavřela a Milón, který na chvíli ztratil pozornost, zůstal uvězněn v kmeni, protože dřevo jeho ruce tisklo tak pevně, že je

¹⁶² Pausaniás 1973 s. 459

¹⁶³ Sábl 1980, s. 96

¹⁶⁴ Pausaniás 1973, s. 459

¹⁶⁵ Sábl 1980, s. 97-98

nedokázal vytáhnout. Z lesa už vyjít nedokázal a nakonec ho našli vlci a roztrhali ho.¹⁶⁶ Obyvatelé jeho města po něm začali pátrat, ale už bylo pozdě. Jeho ostatky našli třetí den po vyhlášení pátrání. Ti, kteří ho našli, uviděli už jen roztrhané zbytky jeho oblečení, kosti a ruce zaklesnuté v kmeni stromu.¹⁶⁷

Mezi další olympijské vítěze se čtyřspřežím koní se řadí Alkmaión. Jemu k vítězství nepřímo pomohla lýdský král Kroisos. Alkmaión byl totiž nápomocný lýdské výpravě, když táhla jeho domovinou. Za poskytnutou pomoc výpravě, chtěl Kroisos Alkmeióna obdarovat. Proto si nechal král Alkmanióna k sobě zavolat. Zavedl ho do místnosti, která byla plná zlata a řekl, že mu dá tolik zlata kolik bude Alkmanión schopen najednou svými vlastními silami unést. Alkmanión si k té příležitosti vzal volné šaty a celé je vycpal zlatem. Zul si boty a ty také naplnil. Nakonec si začal zlato ládovat i do úst a dokonce si vlasy vyválel ve zlatém prachu. Lýdského krále to natolik pobavilo, že se rozhodl Alkmaiónovi věnovat všechno zlato z místnosti. Tehdy budoucí olympijský vítěz zbohatl natolik, že mohl začít chovat koně a posléze se stal i slavným olympijským vítězem.¹⁶⁸

Olympijský vítěz v běhu Eubótás si dokonce nechal svou sochu zhotovit ještě před závodem, a to proto, že věřil věštbě, která mu předpovídala vítězství a ta se také naplnila.¹⁶⁹

Damáretos z Héraie byl prvním vítězem běhu těžkooděnců, který byl zaveden v roce 520 př. n. l.¹⁷⁰

Glaukos karystský byl podle vyprávění orač. Jednou, když mu odpadlo rádllo, přidělal ho zpět k pluhu a svou ruku při tom použil jako kladivo. Když to viděl jeho otec, rozhodl se ho odvést do Olympie a zapsal ho k pěstnímu zápasu. Glaukos byl silný, ale s boxem neměl žádné zkušenosti, a proto se mu nevedlo příliš valně. Když už si všichni

¹⁶⁶ Pausaniás 1973, s. 459

¹⁶⁷ Sábl 1980, s. 102

¹⁶⁸ Hérodotos 2003, s. 363 – 364

¹⁶⁹ Pausaniás 1973, s. 446

¹⁷⁰ Tamtéž s. 450

mysleli, že se vzdá, zavolal na něj otec, aby použil tu ruku, kterou připevnil rádlu k pluhu. Glaukos otce poslechl a jedinou ranou získal vítězství.¹⁷¹

Tímanthés byl olympijským vítězem v pankratiu. Jako u ostatních je zajímavá informace o jeho smrti. Poté, co přestal trénovat, jak říká Pausaniás, zcela na cvičení nezanevřel a každý den napínal veliký luk. Po čase se ale odstěhoval a na cvičení zapomněl. Když se ale vrátil a snažil se luk opět napnout, už to nedokázal. Zapálil si tedy hranici a dobrovolně se do ní vrhnul.¹⁷²

Kleomédés při hrách v roce 496 př. n. l. při zápase v boxu zabil svého soupeře Ikka. Hellanodikové rozhodli, že se tím dopustil zločinu a odňali mu právo na vítězství. To potrestaného boxera zasáhlo natolik, že ze žalu přišel o rozum. Když se vrátil do Astypalaie, došel ke škole, kde stály děti. Silou podrazil sloup, který podpíral střechu, a ta se na děti zřítily. Tamní občané ho chtěli za jeho hrůzný čin ukamenovat, ale Kleomédés utekl do chrámu, ve kterém našel truhlici a schoval se do ní. Jeho pronásledovatelé nebyli schopni víko truhlice otevřít, a tak truhlici rozbili. Když se jim to povedlo, Kleomédés v truhlici už nebyl. Poslali tedy posla do Delf, aby zjistili, co se Kleomédovi stalo. Pýthie jim pak řekla, že Kleomédés už není mezi smrtelníky a měl by být ctěn. Od té doby pak Astypalajští uctívali Kleoméda jako hrdinu.¹⁷³

Gorgos pocházející z Elidy získal hned čtyři vítězství v Olympii za pětiboj. Získal také jeden věnec za diaulos a jeden za běh ve zbroji.¹⁷⁴

Korint'ana Feidóla hned na začátku závodu shodila jeho vlastní klisna Aurora. Ona sama ale nezpomalila, zdárně se zatočila v zatáčce a na konci závodu zrychlila ještě víc. K hellanodikům doběhla jako první, a tak Feidóla prohlásili za vítěze a bylo mu dovoleno věnovat do Olympie sochu této výjimečné klisny.¹⁷⁵

Euthýmos pocházel z Loker a jeho otcem byl Astyklés. Někteří se, dle Pausania, domnívali, že jeho pravým otcem je bůh řeky Kaikinu. Euthýmos zvítězil poprvé v pěstním zápase v roce 484 př. n. l. Při dalších hrách v roce 480 př. n. l. se utkal s Theageném, který

¹⁷¹ Pausaniás 1973, s. 449-450

¹⁷² Tamtéž s. 446

¹⁷³ Tamtéž s. 448-449

¹⁷⁴ Tamtéž s. 463

¹⁷⁵ Tamtéž s. 457

chtěl vyhrát v pankratiu a v boxu. V pěstním zápase Theagenés Euthýma přemohl a zvítězil nad ním. V pankratiu byl však tímto bojem natolik vyčerpán, že prohrál. Hellanodikové pak usoudili, že se Theagenés boxu zúčastnil ze zlomyslnosti a udělili mu trest v podobě pokuty, kterou musel zaplatit nejen bohu, ale i Euthýmovi. Theagenés pokutu zaplatil a rozhodl se pěstních zápasů už víckrát neúčastnit. I proto Euthýmos zvítězil v boxu na hrách v roce 476 př. n. l. a i na následujících v roce 472 př. n. l. Dále pak Euthýmos proslul nejen díky svým vítězstvím v Olympii, ale i tím že údajně přemohl démona. Tento démon žil v Temesse. Místní obyvatelé mu každý rok pořádali slavnost a dávali mu nejhezčí dívky z města, aby si démona usmířili. Euthýmos navštívil Temessu právě v době slavností. Vešel do chámu, který byl vystaven pro démona a spatřil dívky, které mají být démonovi obětovány a do jedné z nich se okamžitě zamiloval. Rozhodl se tedy, že ji musí před démonem zachránit, aby si ji mohl vzít. A tak ozbrojený čekal v chrámu na démonův příchod. V následujícím boji byl démon přemožen a vyhnán ze země. Euthýmos si vzal dívku za ženu a měli velkolepou svatbu. Říká se také, že se Euthýmos dožil mimořádně vysokého věku, jiná z verzí pak tvrdí, že dokonce nikdy nezemřel a jen odešel do ústraní.¹⁷⁶

O Euthýmově sokovi Theagenovi thasijském se říká, že už jako malý chlapec oplýval velkou silou, možná i proto se říkalo, že je synem Hérakla. Jednou když se jako chlapec vracel ze školy, uviděl na náměstí kovovou sochu, která se mu líbila. Sochu vyvrátil, vzal ji na rameno a odnesl si ji domu. To samozřejmě rozhněvalo tamní obyvatele a chtěli chlapce za jeho přečin zabít, ale jeden ze starších, moudrých občanů to nedopustil. Nařídil však Theagenovi, že sochu musí vrátit. Chlapec si naložil sochu opět na rameno a vrátil ji. Tehdy se proslavil svou silou poprvé. V průběhu let se stal slavným zápasníkem. Vyhrával v pankratiu i v pěstním zápase a získal za svůj život asi čtrnáct set věnců z různých her. Když zemřel, chodil každou noc neznámý člověk, který Theagena za života nenáviděl, bičovat jeho sochu v jeho rodném městě. Jednou však na tohoto muže socha spadla a zabila ho. Podle přísných zákonů byla socha za usmrcení občana shozena do moře. Po čase ale postihla Thasijské neúroda. Vydali se tedy do Delf, kde žádali o radu. Tamní věstkyně Pýthie jim poradila, aby přijali zpět všechny vyhnance. Poslechli tedy radu

¹⁷⁶ Pausaniás 1973, s. 441-443

věštkyňe a všechny vyhnané přijali zpět, ale neúroda přetrvávala dále. A proto se rozhodli znovu navštívit věštírnu v Delfách. Pýthie jim tehdy připomněla, že i Theagenés je jejich občanem a jeho zpět nepřijali. Jeho socha byla ale kdesi v moři a nikdo nevěděl, jak ji vylovit. Ovšem opět zasáhla prozřetelnost. Socha se zachytila do rybářské sítě a rybáři ji dopravili na souš. Thasijští pak sochu znovu umístili na její původní místo a jejich půda byla znovu úrodná.¹⁷⁷

Mezi další olympijské vítěze patří i Hierón. Oslavnou píseň jeho vítězství napsal Pindaros, který byl jeho přítelem, poté co ho Hierón pozval ještě s dalšími umělci na oslavnou hostinu jeho vítězství v Olympii. Hierón byl Syrákúský král a zvítězil v dostizích koní a tím se on i jeho kůň Fereník proslavili. Podle Pindara byl Hierón mocný vladař a velmi zdatný jezdec, ale i velmi laskavý člověk, který byl nadaný i pro umění a byl tak velice všestranný.¹⁷⁸ Pindarova slova potvrzuje i další z básníků a to Bakchylides, který vítěznému Hierónovi věnoval jednu ze svých oslavných básní. Tak jako Pindaros i Bakchylides říká, že byl Hieron mocný, ale zároveň velmi pohostinný člověk. Dále pak Hierón neslavil vítězství jen v Olympii, stal se vítězem s koněm i v Delfách.¹⁷⁹

Thérón z Akragantu byl syn krále, dobrý hostitel a vlídný a štedrý nejen k přátelům, ale ke všem lidem. Byl také velice zdatný vozataj, což potvrzuje i jeho vítězství se čtyřspřežím koní v Olympii, Delfách a na Isthmu.¹⁸⁰

Psaumidovi z Kamaríny se podařilo zvítězit hned ve dvou disciplínách, a to v závodě vozů s koňmi a v závodě vozů s mezky. Byl to velice dobrý chovatel koní a odpovědně se o ně staral, byl vstřícný k návštěvníkům a miloval mír. Svůj olympijský věnec za závod vozů s mezky věnoval bohyni Kamaríně, která byla strážkyní jeho města.¹⁸¹

Diagorás pocházející z Rhodu. Nebyl pyšný, neměl rád klam a přetvářku a uctíval odkaz svých předků. Tento muž se stal vítězem v pěstním zápase, a to nejen v Olympii,

¹⁷⁷ Pausaniás 1973, s. 452-453

¹⁷⁸ Pindaros 1968, s. 6-8, 16-17

¹⁷⁹ Stiebitz 1945, s. 253 -254

¹⁸⁰ Pindaros 1968, s. 19, 24, 28

¹⁸¹ Tamtéž s. 38, 41

ale i například na Isthmu, v Athénách, Rhodu nebo v Megeře.¹⁸² Své schopnosti předal dál, a tak kromě jeho sochy v Olympii stojí i sochy jeho tří synů, kteří zvítězili v boxu nebo v pankratiu. I Diagorovy dcery porodily syny, kteří se pak stali olympijskými vítězi. Mezi ně patřil i Peisirrhodos, který zvítězil v boxu. Jeho matka Kallipateira, dcera slavného Diagora, se stala jedinou ženou, která byla přistižena při porušení zákazu vstupu do Olympie. Po smrti jejího manžela začala sama syna cvičit. Dokonce se přestrojila za muže, cvičitele Peisirrhodose, a pronikla i na samotné hry, aby svého syna a cvičence podpořila. Když Peisirrhodos zvítězil, samou radostí přeskočila ohradu. Při tomto přeskoku se ale její šat rozhalil a ukázal její ženské tělo. Bylo tedy odhaleno, že je žena. Podle dávného ustanovení měly být ženy, které porušily zákaz vstupu do Olympie v jim zapovězené dny, shozeny ze skály Tupaion, která ležela ještě před řekou Alfeios. Podle dochovaných informací se tento trest nikdy neuskutečnil a vyhnula se mu i Kallipateira. Elid'ané ji totiž z úcty k jejímu otci, bratrům i synovi trest prominuli, ale ustanovili nařízení, že od té doby k závodům museli vždy přistupovat jak sportovci, tak jejich cvičitelé nazí.¹⁸³

Olympijské hry konané v roce 420 př. n. l. byly zapovězeny Spart'ánům, přesto jeden z nich zvítězil. Lichás pocházející ze Sparty se zúčastnil závodu vozů jménem Thébského lidu, přestože byl sám Spart'an a závod vyhrál.¹⁸⁴ Když na jeho přečin přišli hellanodikové, nechali provinilce dokonce zmrskat.¹⁸⁵ To ovšem pobouřilo samotné Spart'any a říká se, že tato situace byla příčinou tažení Spart'ánů proti Elid'ánům a bitvy v samotném posvátném okrsku u Kronova pahorku. Přestože Pausaniás viděl Lichovu sochu v Olympii, v oficiálních seznamech olympijských vítězů Licha nenašel, říká, že to byl pravděpodobně záměr, protože je v těchto záznamech vítězství přičítáno Thébskému lidu.¹⁸⁶

V roce 408 př. n. l. v nově zavedeném závodě vozů s dvojspřežím zvítězil Euagorás z Elidy.

Púlydamás ze Skotússy se v roce 408 př. n. l. stal vítězem v pankratiu, ale jeho vítězství v Olympii nebylo hlavní příčinou jeho velké slávy. Říká se o něm totiž, že chtěl

¹⁸² Pindaros 1968, s. 58, 65-66

¹⁸³ Pausaniás 1973, s. 373-374, 443

¹⁸⁴ Tamtéž s. 431

¹⁸⁵ Xenofón 1982, s. 97

¹⁸⁶ Pausaniás 1973, s. 431

změřit své síly se skutky Hérakla, a tak, jako analogie k přemožení Nemeiského lva dávným heroem, přemohl holýma rukama velkého a silného lva, který žil v Olympii. Dalším jeho skutkem, o kterém se vyprávělo, byl ten, kdy se přimíchal do stáda býků. Vybral si toho nejsilnějšího a chytil ho za kopyto. Býk sebou cloumal vší silou, ale Púlydamás svůj stisk nepolevil a držel zvíře tak dlouho, dokud se býk neosvobodil tím, že si vyrval nohu z kopyta a kopyto ponechal v Púlydamantově ruce. Dále se měl tento silný muž utkat s elitou perského vojska, kterým se říkalo Nesmrtení. Tři z nich s ním bojovali a Púlydamás je dokázal všechny přemoci. Stejně jako mnoho jiných i on svou smrt našel v přílišné pýše a sebedůvěře. Púlydamás šel se svými přáteli do jeskyně, ta se ale nečekaně začala bortit. Všichni jeho přátelé se před hrozícím nebezpečím vydali na útěk, on ale zůstal stát v jeskyni s rukama nad hlavou, jako by věřil, že dokáže hroutící se jeskyni podepřít. To už bylo i na tak silného muže příliš a hroutící se skála ho zavalila.¹⁸⁷

První závod vozů s hříbaty z roku 384 př. n. l. vyhrál Sybariadés ze Sparty. Nejlepšími pěstiteli koní byli Spartané, což dokládá značné množství soch vítězných Spartanů právě v koňských disciplínách. Jedním z nich byl i Lykínos, který do Olympie přišel s úmyslem závodit se čtyřspřežím hříbat. Jedno z jeho hříbat však hellanodikové nepřipustili k závodu, a proto se Lykínos rozhodl tatáž zvířata zapsat do závodu dospělých koní s vozy a dokázal zvítězit.¹⁸⁸

V roce 372 př. n. l. se Deinolochos z Elidy, který byl jedním z hellanodiků, zároveň zúčastnil závodu s koňmi, který vyhrál. Byl po právu obdarován olivovým věncem a v Olympii byla umístěna i jeho socha. Ale Elidané po této zkušenosti přijali zákon, který hellanodikům zakazoval účastnit se olympijských závodů, a tak byl Deinolochos jediný, kdo byl při téže olympiádě vítězem i hellanodikem.¹⁸⁹

Sóstratos byl zápasník v pankratiu. O jeho technice říká Pausaniás toto: „...*uchopil prsty protivníků a tiskl je, nepovolil pak dříve, dokud neucítil, že druhý umdlévá.*“¹⁹⁰ Poprvé v Olympii zvítězil v roce 364 př. n. l. Tyto hry ale Elidané nepočítají, protože

¹⁸⁷ Pausaniás 1973, s. 439-440

¹⁸⁸ Tamtéž s. 378, 430-431

¹⁸⁹ Tamtéž s. 429-430

¹⁹⁰ Tamtéž s. 436

slavnosti nepořádali oni, ale jejich rivalové z Arkádie. Sóstratos vyhrál v Olympii celkem třikrát, dvakrát v Delfách a v Korintě a Nemeii dohromady dvanáctkrát.¹⁹¹

Makedonský král Filip II. vyhrál v Olympii olivový věnec v roce 348 př. n. l. v závodě vozů s dvojspřežím.¹⁹²

Satyros z Elidy, který měl patřit do slavného rodu Iamovců, zakladatelů olympijské věštírny, byl pěštní zápasník. V roce 332 př. n. l. získal v Olympii své první vítězství a následně ještě jedno. Opakované vítězství slavil i v Nemeii a v Delfách.¹⁹³

Jedním z nerychlejších a nejslavnějších běžců byl Leonidás z Rhodu, který získal hned dvanáct věnců při hrách v Olympii.¹⁹⁴

Hermogenés z Xanthu byl slavný závodník s koňmi, který získal hned osm vítězství ve třech olympiádách.¹⁹⁵

Přes všechny ideály spjaté se sportem a olympijskými hrami se, podobně jako dnes, i tenkrát v posvátných hrách našli vítězové, kteří se pokusili zvítězit podvodem. Pokud byl takový sportovec odhalen, hellanodikové mu udělili pokutu. Z těchto pokut pak byly zpravidla zhotoveny sochy Dia. Thessal Eupólos v roce 388 př. n. l. podplatil několik zápasníků, a to včetně vítěze minulých her, aby sám získal olivový věnec. Poté co jeho podvod hellanodikové odhalili, udělili pokutu Eupólovi i všem, kteří jeho nabídku přijali. Za tyto peníze pak bylo vystaveno několik Diovyých soch s verši, které připomínají, že olympijské vítězství nelze získat podvody a úplatky, ale jedině vlastní tělesnou zdatností. Dalším, kdo pro své vítězství využil úplatků, byl v roce 332 př. n. l. Kallippos pocházející z Athén. Závodil v pětiboji a pro své vítězství se uchýlil k uplacení svých protivníků v zápase. Když pak jemu i příjemcům úplatku byla stanovena pokuta, poslali Athéňané, kteří za Kallipose měli pokutu zaplatit, posla, který Elid'any žádal o odpuštění pokuty. Když ale jejich prosbu hellanodikové odmítli, Athéňané odmítli pokutu zaplatit a za trest jim byla zakázána účast na hrách. Postoj Athéňanů se změnil, až když šli žádat o radu do delfské věštírny. Tehdy jim Pythie řekla, že jim bohové nevydají žádnou věštbu,

¹⁹¹ Pausaniás 1973, s. 436

¹⁹² Zamarovský 2003, s. 249

¹⁹³ Pausaniás 1973, s. 437

¹⁹⁴ Tamtéž s. 456

¹⁹⁵ Tamtéž s. 456

dokud nezaplatí pokutu, kterou jim uložili Elid'ané. Athéňané pokutu tedy zaplatili a z těchto peněz byly zhotoveny další Diovy sochy. Další pokuta byla udělena v roce 12 n. l. Ta byla ale uvalena na otce zápasníků a nikoli zápasníky. Jeden z otců totiž ve snaze získat pro svého syna vítězství uplatil otce druhého zápasníka. Z toho důvodu byli pokutováni otcové a ne jejich synové. Jako jediný ze všech lidí byl za zbabělost v roce 21 n. l. potrestán pankratista Sarapión. Zalekl se svých soupeřů a večer před závodem se pokusil uprchnout. V roce 93 n. l. byl pokutován Apollónios Rhantés z Alexandrie. On ovšem neporušil pravidla uplácením a podvody. Pokutu dostal, protože se nedostavil včas k závodům.¹⁹⁶

¹⁹⁶ Pausaniás 1973, s. 407-411

Závěry

Po začlenění řeckých měst do Římské říše byl jejich osud zpečetěn. Naštěstí si Římané uvědomovali důležitost Řeků pro kulturu, a tak se mnoho řeckých děl dochovalo nebo byly alespoň vytvořeny římské repliky, které dnes můžeme obdivovat. To dokládá i několik votivních darů v Olympii, které věnovaly římské rodiny. V průběhu času se ale začali římscí císaři stále více snažit omezit autoritu řeckých svatyní. Elejci tak už neměli motivaci zachovat svatyni za každou cenu a nechali ji chátrat. K tomu přispěla i zemětřesení, která narušila nábrežní zeď u Kladea. Císař Theodosius I. nakonec roku 391/2 n. l. vydal nařízení uzavřít řecké pohanské svatyně. Ovšem toto rozhodnutí nebylo definitivní. Nadále se v Olympii scházeli lidé, a to i křesťané. Nicméně někdejší sláva tamních her již byla minulostí a slavnosti měly opět pouze lokální význam. I proto byl císař Theodosius II. nucen vydat stejné nařízení ještě jednou. Po zlikvidování svatyně se u Kronova pahorku usídlili křesťané. Využili vybudované infrastruktury a postavili si zde svá obydlí a dílny. Při budování městečka jim nadále pomáhala někdejší sláva Olympie, a tak se z nich stali zdatní obchodníci, kteří měli styky v celé egejské oblasti. Zemětřesení nakonec byla čím dál častější, narušená nábrežní zeď pravidelně zaplavovala část městečka, a proto z něj začali obyvatelé pomalu odcházet. Dle archeologických nálezů měli tehdejší obyvatelé různé představy o budoucnosti Olympie. Někteří si vše odnesli, jiní svůj majetek zakopali pravděpodobně v naději, že se do Olympie znovu vrátí. To se však už nestalo a Olympie tak ztratila svůj lesk, význam a postavení.¹⁹⁷

O Olympii se znovu začali zajímat historici a archeologové až v 18. století a začali zdůrazňovat její důležitost. O vykopání starověké Olympie, která byla po dlouhých staletích ukryta pod téměř pěti metry bláta a písku, se nejvíce zasadil Ernst Curtius. Curtius se narodil v roce 1814 v Lübecku a od dětství se zajímal o antiku. V roce 1836 odjel do Řecka, kde působil jako vychovatel. Tento pobyt jeho oblibu a zájem o antiku jen utvrdil. Klíčové, pro uskutečnění vykopávek v Olympii, bylo jeho působení v Pruské královské rodině od roku 1841, kde pracoval jako učitel pruského korunního prince Bedřicha Viléma. V roce 1852 uskutečnil veřejnou přednášku o Olympii a jejím významu v Berlínské akademii. Na přednášku pozval důležité a vlivné lidi včetně prince Bedřicha Viléma a jeho

¹⁹⁷ Sinn 2003, s. 95-97

otce krále Bedřicha Viléma IV za účelem dostat problematiku Olympie do širšího povědomí a získat finance na uskutečnění vykopávek. Dostatek financí však získal až v roce 1875, kdy započaly vykopávky v Olympii. Ještě před prvním výkopem byla podepsána s řeckou vládou smlouva, že vykopané artefakty budou ponechány Řecku. Curtius vytvořil tým, který v Olympii pracoval, ale sám jej nevedl. Kvůli svému pokročilému věku a obavy z malárie, která postihla nejednoho z archeologů, zůstal v Berlíně. Vykopávky trvaly šest let a bylo odkryto mnoho důležitých staveb a předmětů. V roce 1881 však už na vykopávky nebyl dostatek financí a musely být pozastaveny. Do Olympie se pak ještě vrátila řada archeologů, kteří Curtiusovu práci dokončili. V Olympii probíhaly dokonce vykopávky, vedené Němci i během druhé světové války do roku 1942. Díky všem těmto snahám můžeme dnes vidět Olympii v její původní podobě dokonce i se zrekonstruovaným stadiem.¹⁹⁸

Starověké olympijské hry byly bezpochyby velkým antickým fenoménem, a právě díky nim se Olympie stala centrem kulturního života v Řecku. Dokazuje to její velká návštěvnost a fakt, že se do ní sjížděli výtvarníci, řečníci, filozofové, ale i vysoce postavení muži a řešili zde státnické záležitosti.

1. Troufám si tvrdit, že bez této dávné antické tradice by dnešní velice populární olympijské hry nemohly existovat. Právě starověké hry konající se u Kronova pahorku předaly mnoho ideálů těm novodobým, i když některé z nich se poněkud změnily. Myslím si, že si velice málo uvědomujeme velký přínos starověkých olympijských her, a tak se toto téma stává jen okrajovou záležitostí, a proto nám může uniknout to podstatné. To je podle mého názoru fakt, že ve hrách v Olympii nešlo primárně o sport, ale o náboženské obřady a setkávání, stejně jako o dodržování ideálu kalokagathie. Domnívám se, že právě proto, že jsme zapomněli na jistý sociální, kulturní a chceme-li transcendentní přesah tohoto setkávání, zapomněli jsme tak na jeden ze základních ideálů olympijských her a postavili do popředí výkon, vítězství a odměnu za výhru.

2. O tom jak Olympie, olympijské hry a jejich ideály a tradice byly důležité, svědčí i fakt, že právě Olympií se ve svých velkolepých dílech zabývali i velcí antičtí umělci. Olympie stála v centru dění celého Řecka i díky své neutralitě. Právě ideál svatého míru se

¹⁹⁸ Zamarovský 2003, s. 74 - 86

dle mého názoru nejčastěji objevuje v souvislosti se starověkými olympijskými hrami. Bezpochyby je to velice šlechetná a logická myšlenka, která byla po většinu času uctívána. Bohužel i starověcí Řekové byli ochotni tyto své velké ideály opustit kvůli bohatství, území a moci. A tak se stalo, že i v posvátném okrsku u Kronova pahorku bojovali Elejci s Arkád'any a porušili tak svatý mír, který Olympii chránil.

3. Diskuzi jsem nezařadila, protože použité prameny a zdroje byly rozepsány již dříve a to co jsem chtěla čtenářům sdělit, bylo již výše zmíněno.

4. Doufám, že tato práce čtenáři poněkud osvětlila problematiku starověkých olympijských her. Snad si i díky použití děl právě antických autorů uvědomil, že nejde o záležitost, kterou bychom my v naší době zveličovali. Olympijské hry byly skutečně součástí života Řeků a stály v centru všeho dění, přestože dnes to tak již nemusí vypadat, a to právě z toho důvodu, že jejich velkolepost nespočívala jen ve faktu, že se tam „jednou za čtyři roky konaly sportovní soutěže“ ale v tom, že právě tyto slavnosti byly něčím víc a měly mnohem hlubší přesah, než dnes vnímáme. Dle mého názoru je nezbytné uvědomit si, že právě z řecké antické filozofie, a i z tradice olympijských slavností vychází mnoho našich dnešních zvyklostí, tradic, ideálů a ovlivňovali naši společnost a formovali ji. Na druhé straně je téma starověkých olympijských her opředeno mnoha tajemstvími. Pravděpodobně i díky dlouhé době, která uplynula od dob jejich největší slávy až dodnes. Ale přestože mnoho vychází právě z antické tradice, musí čtenář mít neustále na paměti, že velké množství informací, uváděných v antických dílech, jsou často pověsti a příběhy předávané ústní tradicí a nelze jim všem bezmezně věřit. Jak říká dokonce i Pindaros: „*Pověsti však lžou, častokrát, zkrucují skutečnost, zdobí ji smyšlenkami a lží.*“¹⁹⁹ Rozhodně nám ale i takové příběhy nastiňují atmosféru a velkolepost her v Olympii.

¹⁹⁹ Pindaros 1968, s. 8

Seznam použitých informačních zdrojů

- DOVALIL, Josef. *Olympismus*. Praha: Olympia, 2004.
- HÉRODOTOS. *Dějiny*. Přeložil Jaroslav ŠONKA. Praha: Academia, 2004.
- HOGENOVÁ, Anna. *Areté: základ olympijské filozofie*. Praha: Karolinum, 2001.
- HOMÉROS. *Ilias*. Přeložil Vladimír ŠRÁMEK. Praha: Academia, 2010. Europa (Academia).
- HOMÉROS. *Odyseia*. Přeložil Vladimír ŠRÁMEK. Praha: Academia, 2012. Europa (Academia).
- KOUŘIL, Jiří. K problematice antického pentathlonu. In Suchý, Jiří a kolektiv. *Scientia Movens 2015*. Sborník příspěvků z mezinárodní studentské vědecké konference konané dne 17. března 2015. Vydání: první. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu, 2015. s. 117-126, 10 s.
- PAUSANIÁS. *Cesta po Řecku*. Díl 1. Praha: Svoboda, 1973.
- PAUSANIÁS. *Cesta po Řecku*. Díl 2. Praha: Svoboda, 1974.
- PINDAROS. *Olympijské zpěvy*. Praha: Odeon, 1968.
- PLATÓN. *Ústava*. 5., opr. vyd. Přeložil František NOVOTNÝ. Praha: OIKOYMENH, 2014.
- PLÚTARCHOS, ČEŠKA, Josef, ed. *Životopisy slavných Řeků a Římanů*. Praha: Odeon, 1967. Živá díla minulosti (Odeon)
- OLIVOVÁ, Věra. *Lidé a hry: historická geneze sportu*. Praha: Olympia (nakladatelství), 1979.
- Řecká lyrika*. Přeložil Ferdinand STIEBITZ. V Praze: Melantrich, 1945.
- SÁBL, Václav. *Hrdinové antických olympiád: olympijské příběhy a pověsti*. Praha: Olympia, 1968.
- SÁBL, Václav. *Olympijské pověsti a příběhy*. Praha, 1980.
- SINN, Ulrich. *Olympia: kult, sport a slavnost v antice*. Praha: Epoque, 2003.

Slovník antické kultury. Praha: Svoboda, 1974.

Strabo. *The Geography* [online]. [cit. 2020-06-29]. Dostupné z: <https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Strabo/home.html>

Svět řeckých států do konce perských válek, Krize peloponéské války, Středomořský prostor a Přední Asie, Imperium Romanum, Náboženství a pozdní antika. LEHMANN, Gustav Adolf a Helwig SCHMIDT-GLINZER. *Dějiny světa 2: Starověké světy a nové říše 1200 př. Kr. až 600 po Kr.*. Praha: Vyšehrad, 2012, 94-119, 145-155, 159-188, 219-253, 287-318.

ŠÍP, Radim, ed. *Kalokagathia: ideál nebo flatus vocis?*. Brno: Masarykova univerzita, 2008.

VITRUVIUS POLLIO, Marcus. *Deset knih o architektuře*. Praha: Svoboda, 1979. Antická knihovna (Svoboda).

XENOFÓN. *Řecké dějiny: Lakedaimonské zřízení ; O státních příjmech*. Praha: Svoboda, 1982. Antická knihovna (Svoboda).

ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Vzkříšení Olympie*. 2. přeprac. vyd. V Praze: Erika, 2003.